

Porozchodové a porozvodové konflikty z pohledu pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Dominika Kašíková

Bakalářská práce
2018

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav zdravotnických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dominika Kašíková**
Osobní číslo: **H150337**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně sociální pracovník**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Porozchodové a porozvodové konflikty z pohledu pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí**

Žasady pro vypracování:

Studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti sociální práce s dětmi a rodinou.
Příprava metodiky průzkumné části.
Realizace kvalitativního průzkumu metodou polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.
Prezentace výsledků šetření, jejich shrnutí a návrh doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BARKER, Philip. Rodinná terapie. Praha: TRITON, 2012. ISBN 978-80-7387-530-5.

EMERY, Robert E. Cultural Sociology of Divorce: An Encyclopedia. Virginia: SAGE Publications Inc, 2013. ISBN 978-1412999588.

MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. Speciální techniky sociální terapie rodin. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Vaško

Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce:

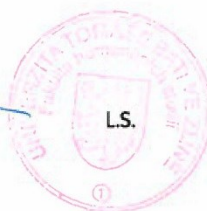
5. ledna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

18. května 2018

Ve Zlíně dne 5. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně **27-02-2018**

..... *Kašlous*

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

100 50-17
100 50-17

ABSTRAKT

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část popisuje teoretická východiska rodiny, rozchod/rozvod rodičů, konflikty mezi rodiči z pohledu sociální práce a metody sociální práce zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči. Praktická část je založena na kvalitativním výzkumu, který byl realizován pomocí polostrukturovaného rozhovoru se sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). V praktické části autorka zkoumá, jaké mají pracovníci OSPOD zkušenosti s řešením porozchodových a porozvodových konfliktů. V závěru bakalářské práce jsou data vyhodnocena.

Klíčová slova: dítě, konflikty rodičů, OSPOD, rodina, rozchod, rozvod, sociální pracovník

ABSTRACT

The bachelor thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part describes theoretical background of a family, divorce/separation of the parents, conflicts between parents from the social work point of view and methods of social work focused on solving of conflicts between parents. The practical part is based on qualitative research, realized through semi-structured interview with social worker of the Authority for Social and Legal Protection of Children („OSPOD“). In the practical part the author investigates the experience of OSPOD employees with solving post-separation and post-divorce conflicts. The data are evaluated in the conclusion of the bachelor thesis.

Keywords: child, conflicts of parents, OSPOD, family, divorce, social worker

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Michaele Vaško za odborné vedení mé bakalářské práce. Za její pomoc, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA RODINY	13
1.1 VÝVOJ ČESKÉ RODINY	13
1.2 „ZDRAVÁ“ RODINA.....	14
1.3 FUNKCE RODINY.....	15
1.4 TYPOLOGIE RODIN.....	16
1.4.1 Funkční rodina	16
1.4.2 Problémová rodina	17
1.4.3 Dysfunkční rodina	17
1.4.4 Afunkční rodina	17
2 ROZVOD A ROZCHOD RODIČŮ.....	18
2.1 ROZCHOD.....	18
2.2 ROZVOD.....	19
2.2.1 Legislativní pojetí rozvodu	20
2.3 ETAPY ROZVODOVÉHO PROCESU	20
2.3.1 Předrozvodové období	21
2.3.2 Rozvodové období	21
2.3.3 Porozvodové období.....	22
2.4 DÍTĚ A ROZCHOD/ROZVOD RODIČŮ.....	23
2.5 POROZCHODOVÉ A POROZVODOVÉ KONFLIKTY MEZI RODIČI.....	24
2.5.1 Vliv rozchodu/rozvodu rodičů na dítě.....	26
3 KONFLIKTY MEZI RODIČI Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	28
3.1 ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	29
3.1.1 OSPOD a rozvodová situace	30
3.1 DIAGNOSTIKA V SOCIÁLNÍ TERAPII.....	30
3.1 VYŠETŘENÍ AKTUÁLNÍHO FUNKOVÁNÍ RODINY	31
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU.....	32
3.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S DÍTĚTEM	33
3.4 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE ZAMĚŘENÉ NA ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ MEZI RODIČI.....	34
3.4.1 Poradenství	35
3.4.2 Rodinná mediacce	36
3.4.3 Případová konference.....	36
3.4.4 Rodinná konference	37
3.4.5 Rodinná terapie	38
3.4.5.1 Dítě v rodinné terapii	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUM.....	42
4.1 DRUH VÝZKUMU	42
4.1.1 Výzkumná metoda	42

4.2	VÝZKUMNÉ CÍLE	43
4.3	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
4.4	ZÁKLADNÍ A VÝBĚROVÝ VZOREK	43
4.4.1	Kritéria k výběru výzkumného vzorku	44
4.5	PRŮBĚH SBĚRU DAT	44
4.5.1	Osnova otázek polostrukturovaného rozhovoru.....	45
5	VYHODNOCENÍ DAT.....	46
5.1	KONFLIKTY MEZI RODIČI	46
5.2	DOPAD KONFLIKTŮ NA DÍTĚ	48
5.3	METODY ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ MEZI RODIČI.....	50
5.4	EFEKTIVITA METOD.....	52
6	DISKUZE	54
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	64
	SEZNAM TABULEK.....	65

ÚVOD

Autorka se ve své práci zabývá porozchodovými a porozvodovými konflikty rodičů z pohledu pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Toto téma je v současnosti velmi aktuální, neboť v dnešní době je rozvodovost častější, nežli tomu bývalo dříve. Rozvod i rozchod partnerů se objevuje všude kolem nás, a tak mnoho z nás má s rozpadem rodiny či vztahu vlastní zkušenost. Nejedná se vůbec o jednoduchou a snadnou situaci. Rozvod i rozchod představuje zdlouhavé období plné stresu a frustrace. Těžké období související s rozvodem/rozchodem neprožívají jen samotní partneři, ale také jejich nejbližší okolí. Koho však nejvíce ukončení vztahu ovlivňuje, je dítě partnerů. Není sice pravidlem, že se u dítěte musí objevovat některé z negativních důsledků, ale i přes to dítě rozvodem/rozchodem rodičů vždy značně trpí. Rodiče jsou často zahlceni jinými povinnostmi týkající se rozvodu/rozchodu a zapomínají tak v první řadě na své dítě. Pokud se obzvláště jedná o malé dítě, je potřeba mu vysvětlit celou situaci, neboť dítě nerozumí tomu, proč se rodiče už nemají rádi a nechtějí spolu být. Především by dítě mělo zavčas pochopit, co znamená odloučení rodičů pro něj, u kterého z rodičů bude nadále žít a jak často se bude setkávat se svým druhým rodičem. Pokud se v období rozchodu/rozvodu objevují problémy s kontakty a komunikací mezi rodiči, zasahuje v rámci práce OSPOD sociální pracovník, který často funguje jako průvodce rodiny. Sociální pracovník vede rodiče k tomu, aby věnovali více pozornosti svému dítěti, zavčas jej o všem informovali a tím ho tak chránili. Proto první polovina teoretické části práce popisuje teoretická východiska rodiny, typologii rodin a jejich základní funkce. Dále se věnuje pojmu rozchod/rozvod rodičů a postavení dítěte v rozvodové/rozchodové situaci.

Rozchodové ani rozvodové období nemusí vždy u všech partnerů probíhat zcela bezproblémově. Naopak po rozchodu/rozvodu se u partnerů mohou prohlubovat již vzniklé vzájemné konflikty nebo se mohou objevit konflikty zcela nové. Partneři mezi sebou prožívají nejrůznější konflikty, kterých může být opravdu celá řada. Prioritní byl zde pro autorku práce konflikt týkající se dítěte. Rodiče si často neuvědomují, že svým konfliktním vztahem nejvíce ohrožují právě své dítě. Samotný rozvod/rozchod je pro dítě velmi stresující zážitek a tím více, pokud je doprovázen konfliktním vztahem rodičů. V tomto případě do situace vstupuje sociální pracovník, který využívá k řešení konfliktu rodičů nástroje v rámci práce OSPOD. Druhá polovina teoretické části práce se proto zaměřuje na konflikty objevující se po ukončení vztahu partnerů, důsledkům na dítě, které souvisí s konfliktním vztahem rodičů a dále metodám, které jsou využívány k řešení vzniklých konfliktů.

Na teoretickou část navazuje část praktická, která je neodmyslitelnou součástí každé bakalářské práce. V praktické části je autorkou práce prováděn výzkum. Jak bylo výše zmíněno, sociální pracovníci se v rámci své práce setkávají s nejrůznějšími konflikty rodičů. V odborné literatuře je možno nalézt několik nástrojů zaměřených na řešení konfliktů mezi rodiči. Nikde už však není zmíněno, které z nástrojů jsou nejvíce pracovníky využívány, a které považují za efektivní. Proto je cílem výzkumu zjistit, jakým způsobem jsou v praxi sociálními pracovníky OSPOD řešeny porozchodové a porozvodové konflikty rodičů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA RODINY

Úvodní kapitola je věnována teoretickým východiskům rodiny, funkcím rodiny a jejich typologiím. Podle odborníků, kteří se zabývají touto problematikou, existuje mnoho odlišných definic rodiny. Definice rodiny rozlišujeme také podle oborů, jako příklady může uvést obory psychologie, sociologii a pedagogiku (Jarošová, 2007, s. 49).

Podle Matouška a Pazlarové (2016, s. 11) znamená pojem rodina „soužití lidí jedné nebo více generací, v němž je podstatná emocionální a ekonomická podpora jednotlivců“. O'Connor a Aranda (2005, s. 221) uvádějí, že „každá rodina má svoji jedinečnou biografii, která je utvářena původem, vztahy, volbami a hodnotami všech členů“. Další definici rodiny můžeme uvést podle Hartla a Hartlové (2000, s. 303) „rodina je univerzální skupinou, kde probíhají významné sociálně psychologické jevy v životě jedince, umožňuje mu vytvořit důvěru v sebe, motivačně volní charakteristiky, postoj k sobě samému a pevné sociální vazby emocionálně opěťovaných vztahů. Rodinu charakterizujeme i jako skupinu lidí, která je spřízněna pokrevně anebo uzavřením svazku manželského (Lasch, 2008).

Zásadním jádrem rodiny jsou partneři, kteří vytvářejí společný domov. Ovšem nejsilnější biologickou vazbou má mezi sebou dítě se svým rodičem. Klasickou rodinu matka-otec-dítě však již nemůžeme dnes označovat jako nejčastější životní formu rodiny. Klasické kompletní rodinné jádro již dnes není dominantní formou rodiny (Petzold, 2001). Rodina se chová jako jednotka, povahu její vztahové rovnováhy je možné odhalit podle předvídatelných a opakujících se komunikačních vzorců (Satir, 2007, s. 15).

Partnerské dvojice by měly navzájem sledovat své potřeby, být schopny je naplňovat a měly by dokázat řešit všechny konflikty společně (Matoušek a Pazlarová, 2016, s. 11). Pro vývoj dětí, ale i celé rodiny, je nutné udržovat kontakt s širší rodinou i se sociálním okolím (Matoušek a Pazlarová, 2016, s. 12).

1.1 Vývoj české rodiny

České rodiny dříve tvořili manželé se spoustou dětí. Často se toho v rodinách spoustu měnilo jako „proud řeky“. Lidé se nedoživali vysokého věku, často umírali již ve středním věku a ovdovělá žena či muž tak zůstal na všechny povinnosti a péči o děti úplně sám. V případě, kdy ovdověla žena a její zesnulý manžel na ni nechal celý dům, hospodářství i děti, nemohla zvládat vše sama. Proto vdovy i vdovci často uzavírali opakovaný sňatek. Ženy si vybíraly buďto příliš mladé muže, kteří byli často ve věku nejstaršího osiřelého dítěte nebo naopak o

moc starší muže, kteří už také byli vdovci. Dříve se tedy jednalo o veliké rodiny se spoustou dětí a měnicími se partnery ovdovělých rodičů (Možný, 2006, s. 252).

Oproti tomu dnešní společnost si pod pojmem rodina představuje pouze dva stálé rodiče a dvě děti. V současnosti však přibývají neúplné rodiny, kdy jeden z rodičů zůstane s dítětem sám. Dříve byl vývoj rodiny zcela jasný, dva lidé se seznámili, založili rodinu, měli děti, které společně vychovávali, zestárlí a nakonec se stali prarodiči. Můžeme říci, že tento vývoj rodiny se dnes objevuje velmi zřídka. V současnosti se rodiny vyvíjí nepředvídatelně a s obtížemi. V dnešní době se musí počítat s událostmi jako je například těhotenství nezletilé dcery, rozchod partnerů, nečekané úmrtí jednoho z partnerů nebo homosexualita. (Barker, 2012, s. 39).

1.2 „Zdravá“ rodina

Existuje několik modelů rodiny. Nedá se však říci, kterou rodinu lze označit jako „zdravou“. „Nejvýznamnějším hlediskem je míra, v jaké rodina zajišťuje materiální, emocionální a duchovní potřeby svých členů“ (Barker, 2012, s. 35). Je však velmi těžké rozpoznat, kdy jsou potřeby členů rodiny odpovídajícím způsobem uspokojeny. Dnes je archetyp jádrové čtyřčlenné rodiny, tedy otce, matky, syna a dcery v mnohých kulturách a společnostech spíše v menšině. V dnešní době se jen zřídka vidí děti, které žijí s oběma svými rodiči nebo s rodiči, kteří již před tím nebyli v jiném svazku manželském. V současnosti také přibývá matek samoživitelek, které velmi často musí z nežádoucích důvodů vyhledat pomoc v azylových domech určených pro tyto ženy. Zvyšuje se počet rozvodů, samostatně žijících osob, samostatně vychovávajících osob, nikdy neprovdaných matek a matek, které pracují mimo domov. Děti jsou tak velmi často v péči jiných osob (Barker, 2012, s. 35).

V optimálním chodu rodiny jde především o manželské soužití, výchovu dětí a vlastní aktivity členů rodiny, jako jsou aktivity profesní, vzdělávací, sociální a rekreační. V manželském soužití naplňují partneři své potřeby navzájem. Mezi partnery jde především o podporu, respekt a vzájemnou důvěru. Manželský pár by měl být schopen rozeznávat a řešit konflikty společně. Pokud však partneři nesplňují tento základ, který je důležitý pro plnění dalších funkcí v rodině, jsou manželské páry obvykle nešťastné. Ve spoustě případech plní základní funkce pouze jeden z páru, který je na chod domácnosti a výchovu dětí úplně sám. Rodič v této roli musí následně hledat porozumění mimo manželský vztah. Při práci pouze s jedním rodičem je velmi důležité identifikovat zdroj sociální podpory v rodině a zapojit ho tak do celého procesu (Barker, 2012, s. 41). Ve výchovném systému je zahrnut způsob spolupráce

obou rodičů při výchově a péči o děti. Rodiče by měli být schopni shodnout se na způsobu výchovy a péči dětí, zohlednit a naplnit potřeby dětí a podporovat jejich zdravý vývoj (Barker, 2012, s. 42).

1.3 Funkce rodiny

I přes to, že se struktura rodiny, příbuzenské vztahy i vztah ke společnosti v každé rodině může lišit, základní funkce jsou pro všechny rodiny stejné (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 183). Rodinu drží pohromadě **sociální funkce**, při které musí být udrženy vazby mezi generacemi tak, aby zůstaly zachovány vztahy a funkce (Satir, 2007, s. 32). V každé rodině by měly být obstarány základní životní funkce všech členů rodiny, zajištění přirozeného bezpečí a podpory pro členy rodiny (Barker, 2012, s. 38).

Rodina nadále zůstává jako hlavní jednotkou plození nové generace. Mluvíme tedy o **funkci reprodukční**. Rodiny, které vychovávají dítě, mají za povinnost dítě ekonomicky zajistit do takové míry, která je pro ně možná. **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** by však nikdy neměla převyšovat další funkci, kterou je **funkce emocionální**. V případě, kdy partneři mají děti, je nezbytně nutná **ochranná funkce** rodiny. Zde musí být naplněny všechny potřeby dítěte. Především pro dítě je velmi podstatná funkce sociální. Dítě je rozhodujícím způsobem uváděno do společnosti a učí se základní způsoby společenského chování (Langreiem a Krejčířová, 2006, s. 183).

Pro naplnění všech funkcí rodiny musí mít rodiče určité kompetence. Mezi kompetence pro naplnění hlavních funkcí rodiny je zajištění dostatečného množství financí a s tím související správné hospodaření s penězi. Emocionální funkce je velmi důležitá pro další zdravý růst dítěte z hlediska psychického, neměla by tedy být zastiňována. Mezi emocionální funkce řadíme především emoční zabezpečení dítěte, naslouchání, sdílení a vytváření pocitů dítěte. Co však dítě nejvíce z emocionální funkce potřebuje je především láska, bezpečí a jistota.

Dítě by mělo být připraveno fungovat ve společnosti mezi ostatními dětmi, odůvodnit různé jevy ve svém životě a být si jisté ve svém prostředí (Špaňhelová, 2011, s. 12). Ze strany rodiny musí být zajištěna výchova a socializace dětí, zajištění legitimního vyjádření manželské párové intimity a pokračování druhu neboli reprodukce.

Důležitá je i **funkce kulturní**, přenos kulturních vzorců z rodiče na dítě, přenos rolí a sociálně přijatého chování k ostatním členům společnosti. Pro dítě jsou velmi zásadní komunikační dovednosti, způsob používání jazyka a neverbální komunikace takovým způsobem, aby byl srozumitelný a přijatelný pro sociální okolí (Satir, 2007, s. 32).

Každá rodina však všechny tyto funkce neplní. Příkladem mohou být páry, které se rozhodnou děti vůbec nemít. Dříve rodinám pomáhala takzvaná širší rodina, do které patřili blízcí příbuzní. V současné době s výchovou a socializací dětí pomáhají školy a instituce, ve kterých děti tráví svůj volný čas. Jedná se také o instituce, které pomáhají rodinám v nouzi například materiálně či finančně (Barker, 2012, s. 38).

Důležitý význam má také rozdílnost plnění funkcí u muže a ženy. I přes to, že jsou funkce odlišné, navzájem se doplňují. Muž by měl především finančně zajistit rodinu, starat se o vztahy rodiny a blízké společnosti. Ženská role v rodině je spíše emociální, úkolem ženy je zajistit příznivé emoční klima a každodenní péči, obzvláště dávat dětem lásku (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 52). Odlišnost funkce muže a ženy argumentoval v USA v polovině 50. let 20. století Talcott Parsons. Podle Parsonse je toto funkční rozdělení rolí nezbytné pro fungování moderní společnosti a pro její reprodukci (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 53).

1.4 Typologie rodin

Rodinu lze podle psychologického hlediska dělit na čtyři skupiny, které se liší podle jejího fungování, podle psychologického hlediska patří do těchto skupin rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční (Fischer a Škoda, 2009, s. 143). Bližší popis typů rodin je uveden níže.

1.4.1 Funkční rodina

Do skupiny funkční rodiny řadíme rodinu, ve které je zajištěna správná výchova i dobrý vývoj dítěte. Ve funkčních rodinách jsou dostatečně plněny všechny základní funkce (Fischer a Škoda, 2009, s. 143). Rodina má dobré interpersonální vztahy, společně plánuje činnosti a hovoří o budoucnosti. Rodiče zde také předpokládají, že bude dále rozvíjet to, co mu výchovou předali. Jedná se o ideální stav, který však v současnosti není pro všechny rodiny zcela dosažitelný. I přesto se lze k tomuto ideálu alespoň přiblížit (Manethová, 2014).

1.4.2 Problémová rodina

Rodiny, v nichž se vyskytují vážnější poruchy některé z funkcí, nazýváme problémové rodiny. Může jít o vztahový či ekonomický problém. Jedná se pouze o přechodný problém, kdy příkladem může být rozvod rodičů. Porucha některé z funkcí rodiny, však nezapříčiní závažný problém ve vývoji dítěte ani v rodinném systému. Problémové rodiny mají svou situaci pod kontrolou a dokáží si ji vyřešit samy. I přesto jsou pod dohledem pracovníků OSPOD (Manethová, 2014).

1.4.3 Dysfunkční rodina

Naopak rodiny, ve kterých porucha jedné nebo všech funkcí poškozuje vývoj dítěte a zapříčiní rozpad rodiny jako celku, označujeme jako rodiny dysfunkční (Fischer a Škoda, 2009, s. 143). Dysfunkce rodiny může být způsobena nevhodným chováním rodičů, ale i nepříznivou ekonomickou situací. Mohou zde být ohroženy i základní potřeby dítěte (Manethová, 2014). Tento typ rodin nedokáže řešit své problémy vlastními silami, proto vyhledávají pomoc v okolí. Ze strany okolí se v tomto případě realizují opatření, jako je sanace rodiny. Práce s dysfunkční rodinou přináší dilema jako je situace, kdy rodinu nadále podporovat nebo se postavit v zájmu dítěte proti ní.

1.4.4 Afunkční rodina

Posledním typem jsou afunkční rodiny, které nedokáží nebo nechtějí plnit své základní úkoly a zásadně svým chováním ohrožují a škodí dítěti. Sanace rodiny je zde naprosto zbytečná, proto je nutné zajistit péči dítěte v jiném prostředí. Jediným řešením v prospěch dítěte je tedy okamžité odebrání dítěte z rodinného prostředí (Fischer a Škoda, 2009, s. 143).

2 ROZVOD A ROZCHOD RODIČŮ

Kapitola popisuje pojem rozvod i rozchod, etapy rozvodového procesu, konflikty, které mohou vzniknout po ukončení vztahu rodičů a důsledky ukončení vztahu zaměřené především na dítě.

2.1 Rozchod

Rozchod označuje ukončení partnerského vztahu. Stejně jako rozvod manželů přináší i rozchod partnerů obzvláště těžké období. Rozchod však bývá pro rodiče jednodušší variantou než rozvod, protože mezi rodiči nejsou žádné závazky, pouze dítě, popřípadě společné bydlení. Nemusí se majetkově či finančně vyrovnávat, jako při rozvodu. Jedná se o těžkou životní situaci, která nás ovlivňuje i do budoucna. Pro spoustu partnerů je nejtěžší situací rozhodnutí, zda na rozchod přistoupit nebo v nešťastném vztahu dále setrvat. V této situaci je zapotřebí zvážit okolnosti rozchodu a především co od partnera a společného vztahu očekáváme.

Partneři se rozcházejí z mnoha příčin. Jako je lhostejnost, nezájem, omezování nebo žárlivost. Mezi nejčastější příčiny rozchodu patří také časté hádky nebo nevěra jednoho z partnerů. Ženy uvádějí jako příčinu rozchodu častěji povahové a vztahové důvody, muži zase nezájem a sexuální nesoulad. Pro muže je také velmi náročné přetrpění geografické vzdálenosti, se kterou naopak ženy ve většině případů problémy nemají. Ženy jsou v tomto směru více ochotny udržet vztah, proto nemají problém s psaním emailů, telefonováním na dálku a navštěvováním se jednou za čas.

Jak již bylo zmíněno, rozchod přináší bolestné období, naopak mohou být i páry, které svůj vztah braly jako dobrodružství a rozchod je výrazným způsobem nezasáhl. Reakce rozchodu závisí na povahových vlastnostech obou partnerů, stadiu vztahu, ve kterém se rozchod uskuteční a především na způsobu ukončení vztahu. Pokud byl vztah ukončen beze slov jednoho z partnerů, může druhému partnerovi trvat několik měsíců, rok i déle, než nalezne svoji duševní rovnováhu.

V porozchodovém období se mohou objevit různé afektivní výbuchy zlosti, zoufalství, náladovost i poruchy spánku. Některým z nás může rozchod přinést období deprese, nenávisti vůči ostatním, úzkost, nesoustředěnost, ale i sebevražedné sklony. Pokud jedinec není schopen zvládnout svoji porozchodovou situaci vlastními silami, je zapotřebí vyhledat pomoc

odborníka. V tomto případě je žádoucí obrátit se na poradce, který zvolí vhodný postup poradenského procesu postavený především na poradenském vztahu. Cílem poradenství v porozhodovém období je emocionální vyladění, podpora sebevědomí, sebeúcty, motivace k návratu klienta do normálních mezilidských vztahů (Hargašová a Novák, 2007, s. 65).

2.2 Rozvod

Rozpad manželství je jednou z nejbolestivějších zkušeností v životě každého člověka. Naopak může být ukončení vztahu v mnoha případech pozitivním krokem ve vývoji individuálního nebo rodinného života (Ritvo a Glick, 2009, s. 39). Rozvod je spíše proces než událost, který je charakterizován svojí vlastní vývojovou cestou. Jedná se o sérii změn, které začaly manželskou nespokojeností a mohou skončit opakovaným manželstvím (Ritvo a Glick, 2009, s. 40). Rozvod je rozdělení manželství s možností uzavření manželství nového (Voigt, 2005, s. 4).

Partneři mohou také během manželství zjišťovat, že je jejich společné soužití obtížné a ohrožuje je, proto dají raději přednost rozvodu. V konfliktních rodinách se vždy jeden z páru cítí být opuštěný, proto jsou oba partneři mimořádně citliví k pocitům vyloučení (Satir, 2007, s. 67). Pokud jsou partneři ze sebe vzájemně zklamaní, rozzlobení, zmatení, nejistí, vždy to vyvolává další velkou zátěž v rodině (Satir, 2007, s. 39). V rozvedených rodinách se předpokládá větší riziko snížení sociálního, emocionálního a finančního zdroje, což nepříznivě ovlivňuje rodinnou pohodu a prosperitu (Jarošová, 2007, s. 50). Dnes patří rozvod k běžným událostem. Rozvod představuje pro pár, děti i členy širší rodiny zátěž. Zvyšuje riziko stresu a depresí častěji u mužů než u žen (Ritvo a Glick, 2007 s. 166). Rozpad rodiny vyvolává u členů rodiny bez ohledu na věk silné pocity smutku, ztráty a opuštění. Partneři mohou sice pociťovat i pocit úlevy, ale vždy i pocit ztráty. Konflikty mezi partnery způsobují hovory o zařizení odděleného života, zvládání dětí a přerozdělení peněz (Ritvo a Glick, 2009, s. 167).

Spousta párů spoléhá, že jejich vztah může ještě zachránit narození dítěte. Jedná se totiž o nejdůležitější a zásadní moment ve vývoji páru (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 131). Záleží také na vztahu v páru před početím a narozením dítěte. Pokud se jednalo o šťastný vztah, nemělo by dítě vztah nijak narušit. Jestli však mezi párem docházelo ke konfliktům a měli mezi sebou nesrovnalosti, může dojít k takzvanému „přežívání“ páru. Můžeme se setkávat i s manželským párem, který nedokáže zachránit ani početí dítěte.

Nejtěžší je ovšem rozvod manželů, kteří mají děti. Vztah mezi dítětem a rodičem bývá totiž ten nejsilnější ze všech. Tedy aspoň do doby než dítě dospěje. Není proto zcela jednoduché dítě odtrhnout od jednoho z rodičů. Pokud rodiče nedokáží mezi sebou rozvod ustát sami, vyhledávají často pomoc terapeuta (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 131-132).

2.2.1 Legislativní pojetí rozvodu

Nový Občanský zákoník 89/2012 Sb. vymezuje rozvod manželství v § 755 následovně:

1. Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.
2. Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu
 - a. se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo
 - b. se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.
3. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.

2.3 Etapy rozvodového procesu

V předrozvodové fázi narůstá nespokojenost v manželství a rozhodnutí se rozvést. V další etapě nastává odloučení, stěhování a vyrovnávání se se žalem. Pro mnohé nastává období velkého stresu a zmatku. Po rozvodu obvykle následuje to, že jeden až dva roky řeší oba z páru organizační struktury jejich života. Problémy související s výchovou dítěte, financí, rodinné a společenské postavení. Včetně právních problémů. Po rozvodu musí bývalí partneři přetvořit svoji identitu na identitu svobodného člověka. Páry s dětmi musí najít způsob, jak zůstat ve spojení jako rodiče, i přes to, že jsou rozdělení jako partneři. Jako cíl potrestání nebo pomsty se může zahrnout nelítostný boj v péči o dítě, peníze nebo narážky na to, co bylo v manželství špatné (Ritvo a Glick, 2009, s. 40).

2.3.1 Předrozvodové období

Utajované plány rodičů před dětmi o svém rozvodu nejsou dnes nic neobvyklého. Děti však o připravovaném rozvodu svých rodičů tuší a zachycené rodičovské výroky sdílí mezi sebou nebo svými kamarády. Největším problémem dětí před rozvodem rodičů je škola. Dítě najednou začíná zlobit, špatně se učí a prožívá období poruchy chování a prospěchu. Manželské páry před rozvodem často vyhledávají pomoc terapeuta, který by měl obnovit rodičovské kompetence a důvěrný vztah s dětmi. U vyčerpaných rodičů nebývá metoda vcítění se do dítěte a snaha mít vše pod kontrolou zcela účinná. U partnerů, kteří se nedokáží shodnout na výchově dětí, se prohlubují vzájemné konflikty (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 86).

Důležité je před samotným rozvodem provést s rodiči rozhovor o tom, jakou představu mají o budoucí výchově s péčí o dítě po svém rozvodu. Své myšlení a rozhodnutí musí přizpůsobit tak, aby sloužilo v zájmu dítěte. Během rozhovoru zjišťujeme, který z rodičů bude mít dítě ve své péči, u kterého rodiče bude dítě více v bezpečí, u koho mu budou uspokojeny všechny potřeby, kde bude mít větší klid a zázemí. Rodiče jsou v této fázi zahlceni vlastními problémy a na dítě nemají čas. Proto dítěti kladou přímé otázky „s kým chceš bydlet?“, „kdo se o tebe bude starat?“, „kdo je pro tebe důležitější?“. V případě, kdy má dítě naprosto stejný vztah k rodičům, vyvolávají u něj výše zmíněné otázky nejistotu a úzkost. Mohou pro něj být neřešitelné, zatěžující a zranitelné.

Rodiče při výchově dítěte po rozvodu využívají střídavé péče, často jsou jejich představy o tomto způsobu výchovy dětí zkreslené (Zakouřilová, 2014, s. 55). Proto je úkolem sociálního pracovníka rodinu o tomto způsobu výchovy informovat. Následná výchova a režim dítěte po rozvodu rodičů rozhoduje o životě dítěte, proto je práce s rodiči důležitou součástí (Zakouřilová, 2014, s. 56).

2.3.2 Rozvodové období

Mnoho z nás zná situaci, kdy někdo v našem okolí nebo my sami jsme prožili rozvod, jako třeba i rozvod svých rodičů nebo prarodičů. Ne vždy však rozvod musí probíhat za přítomnosti konfliktů a nepříjemností. Existuje i mnoho příkladů párů, které se rozvedly bez jakýchkoliv problémů. Jsou to převážně případy lidí, kteří nechtějí zasáhnout svým rozhodnutím k rozvodu také své děti (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 86). Rodiče by měli být schopni řešit své problémy dohodami a mimosoudním jednáním. Předcházejí tak nepříjemnému vyslychání dítěte. Rodiče by měli navzájem rozebírat svoji situaci a dávat najevo své emoce i pocity. Měli by se snažit snížit napětí v rodinném prostředí, které negativně působí na dítě.

Dítě by vždy mělo vědět, co se v rodině právě děje. Dítě po rozvodu svých rodičů má pocit ztráty jistoty a bezpečí. Rodiče musí vždy jednat tak, aby tyto pocity u dítěte co nejvíce minimalizovali (Zakouřilová, 2014, s. 56-57).

V případech, kdy je vztah rodičů dlouhodobě konfliktní se stává, že si děti přejí, aby se rodiče raději co nejdříve rozvedli a nebyli už nadále spolu. Každé dítě prožívá rozvod svých rodičů jiným způsobem. Všechny děti však snáší tuto situaci velmi špatně, a to většinou i s následky. Některé děti jsou ovlivněny jedním z rodičů proti druhému, se kterým následně vůbec dítě nekomunikuje. Naopak některé děti nedokáží nebo nechtějí komunikovat ani s jedním rodičem. To jsou děti, které se během rozvodu rodičů uzavrou sami do sebe a se svými pocity se svěřují pouze svým kamarádům. Mnohdy rodiče jednají mimo své děti a následně je postaví před hotovou věc. Například, když se dítě až po rozvodu dozví, u kterého rodiče bude žít, aniž by se ho kdokoliv zeptal. I přes to, že rodiče nechtějí své děti vystavovat napětí a stresu během rozvodu, je velmi důležité děti zavčas o všem informovat (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 87).

Rozvod přináší období zcela specifických zátěží. Zpravidla má dlouhodobé následky pro celou rodinu. Rozvod znamená pro oba partnery zásadní změnu v životních plánech. Může přinést pocit zrady, ztráty i beznaděje. Tyto pocity mohou přetrvávat několik let nebo i po celý život. Vztah partnerů v rozvodovém období je velmi důležitý pro následnou spolupráci mezi nimi (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 97). V mnoha případech bývá rozvod jediným řešením konfliktů. Někdy může naopak rozvod sloužit pouze k vývoji dalších problémů (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 99). Mimo rozvod stejným způsobem trpí i rodiny, ve které partneři nebyli ve svazku manželském. Děti trpí rozvodem svých rodičů v každém věku, mohou mít i dlouhodobé následky ve formě delikventního chování či poruchy ve vývoji osobnosti (Zakouřilová, 2014, s. 53). Nejzávažnější chybou rodičů je podceňování vnímavosti dítěte. Okolí předpokládá, že je dítě naprosto v pohodě a situace se ho vůbec nedotkla. Dítě nerozumí tomu, proč se rodiče stále hádají a nemají se už rádi. Často se děti uzavrou do sebe a spoléhají na svoji fantazii. Nejvýznamnější vliv při předrozvodovém, rozvodovém a porozvodovém procesu má dobrá komunikace a spolupráce rodičů a respektování potřeb dítěte (Zakouřilová, 2014, s. 54).

2.3.3 Porozvodové období

Domácnost vytvořená po rozvodu přechází do období změn. Rodinná struktura se úplně přehodnocuje a přetváří. Může tak nastat doba chaosu (Ritvo a Glick, 2009, s. 41). Úroveň

konfliktů v porozvodovém období se vždy liší. Záleží, zda byl rozvod náhlý nebo dlouho plánovaný, zda byli oba rodiče pro rozvod a jaká byla úroveň konfliktů před rozvodem. Pro mnohé rozvedené páry jsou první měsíce po rozvodu „bláznivým obdobím“, kdy pociťují, jako by vše bylo vzhůru nohama.

Stres prožívají i rodiče, u kterých po rozvodu nastala výrazná změna životního stylu a financí. Tato situace se může v některých rodinách i zlepšit. Jedná se o rodiny s násilnickým rodičem, alkoholikem nebo narkomanem (Ritvo a Glick, 2009, s. 170).

Rodiče si po rozvodu musí uvědomit, že už sice nadále nejsou partnery, ale stále mají společnou povinnost postarat se o dítě a vychovávat jej. V porozvodovém období je důležité, aby rodiče nezůstali nepřáteli a nepřestali mezi sebou komunikovat a spolupracovat. Mezi rozvedenými páry pokračují soudní spory o výživné, úpravy styku dítěte s rodiči nebo úprava majetku. Tyto spory mohou v rodině vyvolat stres i napětí. Nejčastějším problémem v porozvodovém období je manipulace dítěte vůči druhému rodiči (Zakouřilová, 2014, s. 57). Mnohdy z nenávisti dochází k situacím, kdy jeden z rodičů, častěji se jedná o matky, chtějí druhého rodiče ze života dítěte nadobro odstranit (Zakouřilová, 2014, s. 59). Rodiče po rozvodu na sobě často vidí pouze negativní vlastnosti, o kterých se zmiňují i před dítětem. Ovlivňují tak i dítě. Proto je dobré před dítětem zdůrazňovat i pozitivní vlastnosti druhého rodiče. Další chybou, které se rodiče po rozvodu dopouští, je kupování si dítěte opakovaně drahými dárky. Do jisté míry je kupování dárků dítěti naprosto normální a přirozené. V případě, kdy rodič podplácí dítě, chce především vzbudit žárlivost a závist u druhého rodiče. Rodičům by mělo být vysvětleno, že pocit jistoty a bezpečí dítěte se koupit nedá (Zakouřilová, 2014, s. 58).

2.4 Dítě a rozchod/rozvod rodičů

Oznámení dítěti o ukončení partnerství bývá pro rodiče traumatickou událostí. Většina dětí má velmi málo informací kolem rozvodu nebo rozchodu rodičů. Děti netuší, do jaké míry se jich to bude týkat, proto nevědí, na co se mají samy ptát. O všem jim rodiče musí následující týdny říkat pořád znovu a znovu. Informace mohou být dítěti podány naráz nebo postupně (Ritvo a Glick, 2009, s. 168).

Po rozpadu vztahu rodičů se toho u dítěte spousta mění, mnohé však může zůstat při starém. U dítěte by nemělo dojít ke změně ve vztahu dítěte s rodiči, prarodiči a příbuznými. Dítěti by mělo být zachováno také prostředí, škola a zájmy, které do doby ukončení vztahu rodičů

dítě mělo. Dítěti je důležité stále zdůrazňovat, že i po odloučení rodičů nikoho neztratilo. Po rozpadu partnerství je nejdůležitější spolupráce obou z partnerů, neměla by však u dítěte vzbudit naději, že se rodiče k sobě znovu vrátí. Děti mají velikou představivost i fantazii a proto rodiče, kteří přehlížejí dětské myšlení, to nemají vůbec snadné.

Nepříjemnosti u dítěte můžou začít s příchodem nového partnera od jednoho z rodičů. Děti k němu převážně nechovají důstojnost a respekt. Často se snaží vztahu zabránit. Obvykle to bývá za zády rodiče, který mnohdy o skrytých plánech dítěte dlouho netuší. Je tradicí, že nové partnerky otce se nacházejí v těžší situaci nežli noví partneři matky (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 91). Od žen se očekává především role matky v péči o dítě. To však není u cizích dětí příliš snadné, především pokud se jedná o rodinu, ve které došlo k úmrtí biologické matky dětí. Tuto roli nové partnerky od otce také velmi často špatně přijímá biologická matka dítěte. Děti nechtějí přijmout nového partnera svého rodiče především z důvodu, že stále věří v obnovení vztahu svých biologických rodičů. Konflikty také mohou zapříčinit děti nových partnerů. Dětem se špatně zvyká na nové osoby v domě, nové zvyklosti a tradice. Problémy především dělají víkendy, svátky a prázdniny dětí, doplněná rodina se špatně domlouvá na volnočasových aktivitách.

Ať už dítě žije se svojí matkou nebo otcem, nejvýraznější změna je vždy v ekonomické situaci. Rodič musí zajistit každodenní péči o dítě a naplňovat jeho potřeby. Mnoho rodičů, kteří zůstávají po rozvodu s dětmi sami bez partnera, trpí depresemi, které jsou vzniklé z jejich vyčerpání (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 90). V tomto případě, pokud je to reálné, se vyžaduje pomoc druhého rodiče. Především jako podpora v péči o děti. Mnohdy pomáhají společná setkání rodičů i s dětmi (Ritvo a Glick, 2009, s. 169).

2.5 Porozchodové a porozvodové konflikty mezi rodiči

Rodinné konflikty se mohou v průběhu roku po rozvodu stupňovat, ačkoliv u velmi konfliktních rodin se mohou i zmírnit. Rodiče si mohou v průběhu těžkého období uvědomit, že se jejich rodičovské schopnosti zmenšily, mohou si tak začít odporovat, stát se méně láskyplní a méně zaměřeni na disciplínu. Konflikty rodičů a **vzájemné očerňování** se může vést k úzkosti dítěte nebo se dítě může od rodiče úplně odpoutat (Ritvo a Glick, 2009, s. 169).

Jako nejčastější konflikt mezi rodiči bývá označována **péče o dítě**. Tedy kdo bude mít dítě ve své péči. Popřípadě **domluva na střídavé péči**. Rodiče nejsou schopni společné domluvy a s tím také souvisí vzájemné očerňování rodičů. V případě, kdy je dítě svěřeno do péče

jednomu z rodičů, nastává další konflikt mezi rodiči a tím je **úhrada výživného**. Nastávají mezi rodiči dohady o výši výživného a způsobu jeho úhrady (Holá, 2013, s. 106).

Konflikty mezi rodiči může také vyvolat **kontakt rodiče s dítětem**, který má dítě pouze ve střídavé péči. Odloučeným rodičem, tedy rodičem, který nemá dítě ve své péči, bývá častěji otec. Rodiče se nejsou schopni domluvit na způsobu předání dítěte, který bývá často mezi rodiči konfliktní. Vztah otce s dítětem po rozvodu bývá obvykle nejprve zvláštní, dítě může být ke svému otci nedůvěřivé a odmítavé. Otec však často obviňuje ze zvláštního chování matku, která podle něj **dítě ovlivňuje**. V tomto případě se matky často snaží omezovat kontakt dítěte s druhým rodičem, aby si dítě lépe zvykalo na doplněnou rodinu, tedy na **příchod nového partnera**. To však vyvolává další konflikty ze strany odloučeného rodiče.

Nedůvěru mezi sebou zažívá také rozvedený pár. Matky jsou po víkendu, kdy dítě strávilo chvíli u svého otce, velmi podezíravé a všímají si na dítěti každé maličkosti. Také dítěti klade spoustu dotěrných otázek (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 88). Často je dítě zmatené a chce předcházet dalším konfliktům mezi rodiči. Neví tedy, zda je správné matce víkend strávený u otce chválit nebo si na něj ztěžovat (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 89).

V těchto situacích, kdy rodiče mezi sebou bojují, dává dítě většinou za pravdu rodiči, se kterým žije. Nebývá to však z důvodu, že jednomu z rodičů dává přednost, ale spíše je to pro něj nejrychlejší způsob řešení, jelikož děti neumí ani nechtějí jakýkoliv konflikt mezi rodiči řešit. V případech, kdy se dítě zastane rodiče, který ho má ve své péči, tedy častěji matka, **vnímá toto otec jako zradu od dítěte nebo manipulaci ze strany matky**. Dítě má většinou navázaný citový vztah k oběma rodičům, proto by rodiče měli navzájem podporovat styk dítěte s druhým rodičem. V případě, kdy jeden rodič opakovaně bude bránit styku dítěte s druhým rodičem, může soud rozhodnout o změně výchovy (Zakouřilová, 2014, s. 59). V těchto případech se přestane otec sám snažit a vyhledává odbornou pomoc, nejčastěji se obrací na právníky a sociální pracovníce. Právníci ani sociální pracovníce však nemohou zajistit dobré vztahy v rodině. V nejlepším případě mohou pouze zajistit, aby se úplně nepřerušil vztah odloučeného rodiče a dítěte. Někdy však nemohou **úplnému odcizení** zabránit ani odborníci. Pokud je vztah přerušen na několik let, už se nikdy nemusí obnovit a vrátit zpět (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 89). Častým odcizením bývá také založení nové rodiny jednoho z rodičů. I přesto bývá pro dítě odcizení jedním z rodičů traumatem v každém věku (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 90). Při ztrátě kontaktu s jedním rodičem může totiž dojít k ohrožení sociálního vývoje dítěte, narušení jeho identity a především ke ztrátě přirozeného modelu mužské a ženské životní role (Zakouřilová, 2014, s. 59).

Matky však mohou předcházet komplikacím především, když budou dítě nechávat častěji se svým otcem, nežli určuje soudní rozhodnutí. Otcové by měli finančně podporovat své dítě především v zájmových kroužcích, tak aby dítě nepřišlo kvůli rozvodu či rozchodu o své zájmy (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 90).

2.5.1 Vliv rozvodu/rozvodu rodičů na dítě

Statistiky dokazují, že neexistuje věk, ve kterém by dítě rozvodem svých rodičů netrpělo. Spory rodičů vždy ovlivňují dítě. Porozvodové i porozchodové spory mají negativní vliv na vývoj dětí i mladistvých. Ve sporu obou rodičů o dítě, nemá v mnoha případech dítě možnost vyslovit své přání ani svůj názor (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 89). Statistiky také uvádějí, že děti, které prožily konfliktní rozvod rodičů, mohou být později velmi problémové až delikventní (Ritvo a Glick, 2009, s. 169).

Reakce dítěte na rozvod svých rodičů se mění pouze podle určitého období, ve kterém se rozvod odehrává, věku a pohlaví dítěte. Během rozvodu je dítě vždy vystaveno dlouhodobému stresu. Zúčastňuje se opakovaných soudních řízení o určení styku rodičů s dítětem, v soudních sporech o výživné a o majetek (Lovasová, 2006, s. 13).

Dítě z konfliktní rodiny nikdy nezažilo jednotu a soulad mezi rodiči. Pokud se tedy rodiče z konfliktní rodiny pokouší spolu vycházet, dítě ví, že skutečnost je jiná. Do doby než rodina začala být problémová, byly potřeby dítěte naplňovány skrz potřeby rodičů. Pokud se rodiče spojí, vzniká u dítěte představa o jeho ignorování a zanedbání (Satir, 2007, s. 64). Dítě se nemůže bezvýhradně stranit jen jednoho rodiče, touží po přijetí ze strany obou rodičů. Dítě se pokouší vyřešit konfliktní vztah mezi rodiči tím, že přebíhá od jednoho rodiče ke druhému (Satir, 2007, s. 67).

Rodiče po svém rozvodu dělají dvě obrovské chyby, buď jsou natolik zaneprázdnění svými problémy a nemají čas na dítě nebo ho naopak příliš kontrolují, ochraňují, až tím ovládají dítě (Novák, 2012, s. 59). U dítěte se také může objevit frustrace z výběru rodiče, kdy musí určit, se kterým rodičem chce po rozvodu zůstat žít. Rodičům tak dává najevo, kterého si více váží. Je také známo, že dítě je během rozvodu i po rozvodu prostředníkem mezi rodiči, přes který si rodiče vyřizují své spory. Dítě může být stresováno stěhováním, příchodem nového partnera jednoho z rodičů nebo zvykáním si na nové nevlastní sourozence. V důsledku dlouhodobého stresu u dítěte nastává stále více napětí a úzkost. Způsobuje to zhoršení koncentrace, školního prospěchu, dítě ztrácí zájem o školu a jeho zájmy, klesá výkonnost

dítěte a čím dál více se uzavírá samo do sebe. Děti po rozvodu rodičů často trpí psychosomatickými potížemi jako je bolest hlavy, břicha, průjemy nebo zvracení (Lovasová, 2006, s. 13). Rodiče, kteří mají nízkou sebeúctu a vzájemně si nedůvěřují, často od svého dítěte požadují, aby jim jejich sebeúctu posílilo a posloužilo jim jako prostředek úlevy od bolesti a zklamání z manželského vztahu. Může to znít, jako by dítě nemělo jinou možnost než vyslyšet přání rodičů a zaujmout roli, kterou mu připravili (Satir, 2007, s. 53). Dítě proto potřebuje, aby byl mezi rodiči funkční, uspokojivý vztah (Satir, 2007, s. 63).

3 KONFLIKTY MEZI RODIČI Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE

Poslední kapitola teoretické části se věnuje metodám sociální práce, které jsou zaměřeny na řešení konfliktů mezi rodiči. V kapitole je popsána i práce OSPOD, při níž se s konfliktními rodiči pracovníci setkávají nejčastěji. Kapitola také popisuje obecné zásady profesionálních pracovníků, bez kterých nelze s rodinou spolupracovat.

Při práci s rodinou vycházíme z obecných zásad profesionálního vztahu sociálního pracovníka a klienta. Včetně obecných zásad empatie, vstřícnosti, opravdovosti a flexibility je při práci s rodinou velmi důležitá neutralita tedy nestrannost. Důsledkem neutrality je poté respektující, nedirektivní a nehodnotící přístup (Kuzníková, 2011, s. 75). Sociální práce s rodinou vytváří podpůrné prostředí pro klienta a navázání zdravých rodinných vztahů (Kalina, 2013, s. 377).

Na to, jak přesně pracovat s rodinou neexistuje žádný návod. Každá situace v rodinách je odlišná, proto je práce s nimi individuální a jedinečná. Existuje spousta cest k řešení problému, opatření a možností. Aby byl problém úspěšně vyřešen, musí spolupráce probíhat pomalu, „krůček po krůčku“.

Na práci s dětmi se musíme správně naladit, vnímat všechny jeho potřeby, v případě podezření na ohrožené dítě musí být práce s ním obzvláště nenásilná. Při návštěvách a kontrolách rodin se nesmí zapomínat na soukromí rodiny, jejich neklid a strach. V tomto případě musíme přizpůsobit své chování i projevy. Důležitou součástí je také motivace rodiny. Motivaci poznáme, když rodiny pomoc vítají a jednají podle plánu řešení problému. Nejdůležitější je nejprve problém rozpoznat a až poté jednat. Nátlak používáme pouze s uvážením a vědomím jakého výsledku tím dosáhneme (Zakouřilová, 2014, s. 69). V situacích, kdy se klienti oprávněně či neoprávněně zlobí na sociálního pracovníka, nesmí jim být zlost ze strany sociálního pracovníka vrácena. Nezneužíváme informace od klientů i přes to, že máme podezření o jejich nepravdě. V tomto případě se snažíme zachovat klid, dbát na podporu a povzbuzení. Nesnažíme se během sezení s rodinou vyvolávat emoce, jako je pláč, lítost a úzkost. Sociální pracovníci musejí emoce brát jako přirozený proces. Stejně tak se bere jako přirozené nerozhodnost a váhavost klientů. Sociální pracovníci nepracují podle předsudků a respektují rozdíly mezi lidmi. Důležitou součástí při práci s lidmi je zachování důvěrnosti informací. Zachování důvěrnosti informací se netýká pouze výkonu sociálně právní ochrany dětí (SPOD), kdy tato zásada není vždy možná (Zakouřilová, 2014, s. 70).

3.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o SPO“), vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

- a. ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b. ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
- c. působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d. zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.

Jako jednu z definic OSPOD uvádí Matoušek a Pazlarová (2016, s. 12) „soubor činností upravených zákonem směřujících k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů. OSPOD zajišťuje i činnosti, které vedou k obnově narušených funkcí dítěte.“

Vykonavatelem sociálně právní ochrany dětí jsou orgány státu a pověřené osoby. Orgány státu pro vykonání sociálně právní ochrany dětí jsou obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, krajské a magistrátní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí (Matoušek a Pazlarová, 2016, s. 13). Pracovníci odboru jsou sociální pracovníci, kteří se dále dělí na terénní pracovníky, kurátory pro děti a mládež, kolizní kurátory a pracovníky náhradní rodinné péče.

Smyslem práce pracovníků odboru sociálně právní ochrany dětí je sanace nebo podpora rodiny. Jedná se o pomáhající profesi a činnost, která vede k co nejrychlejšímu posílení možností rodiny a hledání možných řešení pro ochranu dítěte (Arnoldová, 2016, s. 241). Práce OSPOD je vymezena okruhy standardů, jimiž jsou postupy sociální práce s klienty a standardy personálního, organizačního a technickoprovozního zajištění této agendy. Ochrana práv dětí je vykonávána na základě zásad, které jsou součástí úpravy. Cílem standardů kvality OSPOD je vytvoření vnějších i vnitřních podmínek pro systematickou sociální práci s dětmi a rodinami. Úroveň kvality poskytované orgánem sociálně právní ochrany dětí ve

vztahu k dětem, rodičům i jiným osobám zodpovědným za výchovu dítěte je určena prostřednictvím souboru kritérií tedy standardem kvality, jimiž se OSPOD musí vždy řídit (Arnoldová, 2016, s. 244).

3.1.1 OSPOD a rozvodová situace

Na prvním místě musí pracovníci OSPOD vždy hájit zájem dítěte. Měli by podporovat takové postupy, které přispívají k hladšímu průběhu a řešení sporů o dítě. Cílem pracovníků OSPOD v řešení rozvodové situace je adaptace rodiny na nové podmínky a navození co nejschůdnější komunikace. Hlavním cílem tedy není obnova manželského soužití nebo původní uspořádání rodinných vztahů. Pro dítě je vždy nejlepší, pokud je rodina schopna vyřešit situaci svépomocí bez vyhledání pomoci odborníků. Ve spoustě případů je však zásah pracovníků OSPOD nezbytný. Pracovníci OSPOD by se měli především zdržet hodnotících přístupů. Sociální pracovníci musí poskytnout nezávislé pracoviště, které bude nestranným prostředníkem v komunikaci o potřebách i obavách jedné nebo druhé strany. Významným prvkem při této práci je schopnost rodičů vzájemně se dohodnout. Tato schopnost však ve spoustě případů rodičům chybí a je zde jen na sociálním pracovníkovi, zda a do jaké míry dokáže rodiče motivovat k návštěvě odborných pracovišť. Rodiče se nechtějí vzájemně dohodnout také z důvodu, že argumentují poškozením a naváděním dítěte druhým rodičem. Jelikož pracovníci OSPOD navštěvují rodiny v soukromém prostředí, velmi často je rodiče označují jako vyšetřovatele, kteří jsou jimi zaujatí a vysvětlují jim, jak by se jako správní rodiče měli chovat. Jak již bylo zmíněno sociální pracovníci OSPOD vždy na prvním místě hájí práva dítěte, ale i rodič často potřebuje cítit ze strany sociálního pracovníka podporu. Pracovníci OSPOD mohou také rodinám doporučit návštěvu odborných zařízení. I přes to, že rodina navštěvuje jiné odborné zařízení, sociální pracovník OSPOD je i nadále klíčovým pracovníkem dítěte, který musí předávat a přebírat informace, neztrácet kontakt s dítětem, vyhodnocuje situace a vytváří plány řešení (MPSV, 2012).

3.1 Diagnostika v sociální terapii

„Každý terapeut se potýká s řadou otázek, jako například „Jak poznat, které postupy v terapii budou pro tohoto klienta právě ty správné?“, „Jak si zajistím spolupráci klienta?“, Jaké techniky bude nejvhodnější uplatnit?“, „Jaké další kroky mám učinit v nejlepším zájmu dítěte?“, „Jak další kroky učinit v nejlepším zájmu dítěte?“, „Jak co neúčinněji vést rozhovor s tímto klientem?“ (Zakouřilová, 2014, s. 39).

Nemůžeme říci, že na tyto otázky a spoustu dalších poskytne právě diagnostika jednoznačnou odpověď. Sociální terapie se bez ní však neobejde. Diagnostika nám pomáhá lépe rozpoznat aktuální situaci a problémy klienta či celé jeho rodiny. Díky všem zjištěním během sociální terapie stanovíme nejvhodnější kritéria a volíme způsob rozhovoru i výběr jednotlivých technik. Správně a pečlivě vedenou diagnostikou získáváme cenné informace pro další práci (Zakouřilová, 2014, s. 39).

3.1 Vyšetření aktuálního fungování rodiny

Vyšetření týkající se funkčnosti rodiny lze provádět pozorováním interakcí mezi členy rodiny nebo kladením otázek týkajících se vztahů mezi členy rodiny. Spolehlivější způsob jak získat informace o aktuálním fungování rodiny a chodu rodiny jsou interakce jednotlivých členů. Mohou se však použít oba způsoby získání informací.

Z kladených otázek se však nemusíme dozvědět, jak rodina funguje jako celek. Při vedení rozhovoru s rodinou je dobré mít vytvořené hypotézy. Už ve chvíli, kdy rodina vyhledává pomoc, máme o ní pár informací. Jedná se o informace kolik členů rodina má, jestli jsou děti hodné či zlobivé, zda se v rodině vyskytují onemocnění nebo jestli některý ze členů rodiny případně přímo rodiče dětí nepropadají depresím. Jakákoliv informace může být základem pro hypotézu, se kterou se vstupuje do kontaktu s rodinou. Hypotéza nám slouží jako půda při dalším zkoumání situace, jež se nám podaří ověřit nebo naopak vyvrátit. Během celého šetření rodiny hypotézy dále testujeme, pomáhají nám vytvářet další otázky týkající se vztahů v rodině. Hypotézy by měly být systematické, musí se tedy týkat rodiny jako celku.

Pomoc a podpora je poskytována celé rodině, nelze tedy vinu svěst pouze na jednoho člena rodiny. Je potřeba zkoumat vzájemné vztahy mezi jednotlivými členy a nalézt způsob, jakým by mohli společně utvářet rodinu jako celek (Barker, 2012, s. 90).

Informace získáváme kladením dalších otázek, kdy se jedná o otázky na jednoho člena, který v odpovědi popisuje interakce nebo vztahy druhých členů. Terapeut kladenými otázkami zkoumá rozdíly mezi dvěma skutečnostmi. Mezi členy rodiny terapeut hledá rozdíly v chování a v péči o děti (Barker, 2012, s. 91). Terapeut by se měl více zaměřit na rozdíly v chování než na to, jak se rodina cítí v určitých situacích nebo jaké vztahy mezi sebou mají. Vhodné je také ptát se rodiny na způsob chování před a po zásadní události či změny. Terapeut postupně vytváří „spojenectví“ se všemi členy rodiny, proto je důležité, aby terapeut

během rozhovoru nehodnotil a nesoudil. Mohlo by se tak stát, že si terapeut vytvoří spojení pouze s jedním členem rodiny (Barker, 2012, s. 92).

Karpel a Strauss (1983) popisují také řadu „testovacích otázek“. Tyto otázky jsou direktivní a neohrožující. Jedná se o otázky, které se zaměřují na širokou oblast rodinné struktury v běžném životě. Jedná o přímé dotazy například ohledně uspořádání bytu, popsání typického dne, nebo rodinných pravidel. Karpel a Strauss se pomocí testovacích otázek zaměřovali i na rodinné spory a krize, ale i změny, ke kterým by si rodina přála dospět.

Zda rodina funguje či nikoliv se nedozvíme pouze prostřednictvím otázek a odpovědí. Rodiny toho na sebe prozradí více tím, co dělají, nežli tím, co říkají. Terapeut musí od začátku sezení s rodinou vyzorovat kdo, koho poslouchá, kdo s kým hovoří, zda děti poslouchají rodiče, kdo souhlasí a nesouhlasí, kdo se směje nebo kdo pláče. Zda je rodina organizovaná nebo naopak chaotická se terapeut dozvídá již před začátkem vyšetření (Barker, 2012, s. 93). Terapeuti využívají s každou rodinou odlišné způsoby vyšetření jejich funkčnosti, spoléhají na své osobní styly a techniky, které jim nejvíce vyhovují a odpovídají teoretickému modelu, který určuje, jak mohou pomoci rodinám k dosažení změny (Barker, 2012, s. 94).

3.2 Sociální práce s rodinou

Při práci s jednotlivcem a jeho rodinou je velmi důležité odlišit malé dítě od dospělého jedince. Dospělý klient je schopen zodpovědět otázky sám. Zůstává však jen na něm, zda odpovídá pravdivě a objektivně. U dospělého klienta si všímáme celkového dojmu, chování a projevů. Toho, jak se klient staví ke vztahu s jinými lidmi a především ke svému problému. Jeho intelektu, vzdělání, ekonomické situaci a úrovni bydlení. Zaměřujeme se na jeho společenské, rodinné, pracovní postavení a obzvláště na jeho zdravotní a psychický stav (Zakouřilová, 2014, s. 40).

Oproti dospělému jedinci, dítě nedokáže na spoustu otázek odpovědět samo, v tomto případě se odpovědi nejčastěji ujmou rodiče dítěte (Zakouřilová, 2014, s. 41). Velmi často se však stává, že rodiče z různých důvodů nepodávají pravdivé a nezkreslené informace (Zakouřilová, 2014, s. 42). Při diagnostice dítěte musíme věnovat pozornost především tomu, zda je rodičovská péče o dítě dostatečně plněna ve všech směrech, zda se u dítěte neobjevují určité specifické projevy chování. Sleduje se také hodnota, jakou má dítě pro rodiče a hodnota rodičů u dítěte, postavení dítěte v rodině, především vztah se sourozenci. Chování a reakce

dítěte na určité podněty. Veliký důraz se klade na prospěch dítěte ve škole, rozdělení a míra povinností dítěte v domácnosti (Zakouřilová, 2014, s. 41).

Při kontaktu s rodinou se rozlišuje, o jaký typ rodiny se jedná. Zda je rodina úplná, neúplná, dítě v péči prarodičů, osvojené dítě nebo dítě vychovávané za pomoci nevlastní matky či otce. Největší pozornost věnujeme tomu, v jaké fázi svého vývoje se rodina právě nachází. Zaměřujeme se na věk rodičů, jejich zdravotní stav, počet dětí, vztahu a komunikaci se členy rodiny (Zakouřilová, 2014, s. 42).

3.3 Sociální práce s dítětem

Děti jsou nejvíce náchylné na své ohrožení, proto potřebují především pomoc svých rodičů (Cichá a Kutnohorská, 2012, s. 96). Zásadní je posouzení kvality vztahu rodiče s dítětem, vztahu všech členů rodiny a hodnocení vývoje dítěte (Gulová, 2011, s. 60).

Při práci s dětmi je nejdůležitější nenechat se zmást vnějšími projevy a fantazií dítěte. Děti mohou například během rozvodu rodičů působit navenek bezproblémově, hodně, nenáročně a chápavě (Zakouřilová, 2014, s. 66). To vždy nemusí být pravda, děti se stahují do sebe a často využívají svoji fantazii. I během rozporů mezi rodiči se okolí domnívá, že dítě tuto situaci zvládá bez problému. Nemusí tomu tak být, naopak jsou v těchto situacích děti velmi citlivě vnímavé. Nechápu důvody, proč se rodiče hádají a samozřejmě chtějí, aby se rodiče měli rádi. Obzvláště v první fázi rozvodu se mění psychika dítěte. Může se k celé situaci chovat lhostejně, jako by mu rozvod vůbec nevadil. Naopak nevěří tomu, že jeden z rodičů už s nimi nadále nebude. Spousta dětí se také může domnívat, že za rozvod rodičů může právě ono, „kdybych tolik nezlobil, tatínek by s námi zůstal“. V každém případě je rozvod i rozchod rodičů pro dítě bolestnou situací.

V situacích, kdy se v rodině vyskytují konflikty, nemusíme se k nim při vedení rozhovoru s dítětem vůbec dostat. Děti si často nepřejí říkat nic nepříjemného o svých rodičích. Při vedení rozhovoru s dítětem je nejdůležitější, abychom si získali důvěru dítěte a především, aby se s námi dítě cítilo co nejvíce v bezpečí. Děti mohou být přesvědčeny, že za všechno co se děje mezi rodiči mohou ony, protože dělají něco špatně, proto často z pocitu viny řeknou rodičům nevhodné přání nebo výhrůžku.

Během rozvodu děti často posuzují situace „černobíle“. Za „špatného“ rodiče považují toho, který rozvod způsobil. Naopak opuštěného rodiče vnímají děti jako opuštěného a raněného (Zakouřilová, 2014, s. 67). Tomuto „dobrému“ rodiči také věnují více oddanosti a péči.

Malé děti mají omezené vnímání času, proto je neúčelné a naprosto nevhodné motivovat dítě do budoucna. Obzvláště, když jsou cíle motivace pro dítě složité na pochopení. U dítěte bychom se měli zaměřit více na pocity dětí nežli na jeho chování. Jak už bylo zmíněno, děti mají velikou fantazii a tu projevují hlavně skrz lhaní. V případě přísných rodičů děti lžou úmyslně, používají lhaní jako svoji obranu. Rodiče jsou na děti tak pyšní, že je děti nechtějí ranit a zklamat. Rodiče si často nevědí rady s agresivním chováním svého dítěte. Neuvědomují si ovšem, že za toto chování mohou také zodpovídat oni sami. Agresivní chování u dítěte může být důsledek rozporů mezi rodiči. Dítě cítí nejistotu a úzkost, to vyvolává u dítěte agresi (Zakouřilová, 2014, s. 68).

3.4 Metody sociální práce zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči

Pro dítě i celou rodinu je vždy výhodnější řešit rodičovské konflikty mezi sebou. Ne každá rodina si však ví se svými problémy rady a musí tak vyhledat pomoc odborníků. Odborníci během své práce mohou využít některou z metod sociální práce, která je zaměřená právě na řešení konfliktů mezi rodiči. Mezi nástroje, které jsou využívány v rámci práce OSPOD patří rodinné a případové konference, rodinná terapie, poradenství a rodinná mediace (MPSV, 2012). Využití metod zaměřených na řešení konfliktů mezi rodiči může OSPOD, podle § 12 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, uložit rodičům jako povinnost, pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil. Dále pokud nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. A jestliže nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem. OSPOD zruší rozhodnutí o uložení povinnosti, jestliže splní svůj účel, nebo jestliže nesplní svůj účel; přitom může rozhodnout o uložení výchovného opatření nebo zvolit jiné vhodné opatření sociálně-právní ochrany.

Dále jsou jednotlivé metody sociální práce zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči blíže popsány níže.

3.4.1 Poradenství

„V obecném pojetí spočívá v poskytování rady jedním subjektem druhému. Je tedy založena na vztahu pomoci s cílem zlepšit stav, řešit problém jednoho ze subjektů pomáhající interakce, vyrovnat se s ním.“ Základem pojmu je rada, kterou rozumíme informaci člověku v jeho rozhodování, zaměřující ho určitým směrem, podporující jeho jednání“ (Schneiderová, 2008, s. 8).

Rodina má jako primární sociální skupina přednostní právo na zvýšenou pozornost v sociální práci, sociálních službách a poradenství. Rodina vytváří predispozici pro sociálně přijatelnou komunikaci a chování jednotlivce. Rodiny vyhledávají pomoc poradce nebo sociálního pracovníka, tedy poradenský nebo terapeutický proces tehdy, kdy nejsou schopni vlastními silami zabezpečit svoje optimální fungování (Slovák, 2016, s. 105). V těchto rodinách se ve vnitřních vztazích vyskytuje atmosféra plná nedůvěry a nepříjemných očekávání. Důsledkem vyhledávání pomoci odborníka bývá nepružné chápání ženské a mužské role v rodině a neschopnost vzájemného zastoupení. Dochází k naprosté apatii a nezájmu o druhého. I přesto rodina navenek funguje pod vlivem určitého vžitého stereotypu a zaběhlého způsobu komunikace. Rodina se kvůli svým problémům dostává do odborné péče, aby předcházela úplnému zhroucení ohrožených členů rodiny (Slovák, 2016, s. 106).

Rozvodové poradenství se označuje jako pomoc při řešení otázek související se situací před rozvodem, během něj a po rozvodu. Rozvodové poradenství je součástí činnosti institucí zvaných manželské a rodinné poradny nebo jiných podobných specializovaných zařízení. Zmíněné instituce poskytují odborné poradenství a pomoc v rozvodovém rozhodování a především pomoc při překonávání rozvodové krize. Rozvod i rozchod představuje zásah do psychické stability a právě poradenství pomáhá lidem se s tímto vyrovnat. Poradenství také pomáhá rodičům zvládat výchovné problémy dětí, které souvisí s rozpadem rodiny, s tím jakým způsobem s dítětem mluvit a jak znovu formovat rodinné vztahy. Dále pomáhá rodičům v porozvodovém období při hledání nového životního nastavení, náhledu na problémy, nácvik sociálních dovedností i relaxace (MPSV, 2012).

Poradce by měl vnímat kulturní a hodnotovou orientaci rodiny a uspokojení jejich potřeb (Gulová, 2011, s. 60). Krátkodobé nebo dlouhodobé setkávání v poradnách podporuje sebeúctu a sebevědomí rodiny (Slovák, 2016, s. 107). Rodiny využívají poradenství v poradnách pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Poradny pro rodiny slouží k řešení partnerských, manželských konfliktů a mezilidských vztahů vůbec (Schneiderová, 2008, s. 14).

3.4.2 Rodinná mediace

Účinnou metodou při práci s ex-partnery je často mediace. Pokud páru nepomůže mediace, mohou se obrátit na pomoc právníka (Ritvo a Glick, 2009, s. 169). Mediace je prováděna mediátorem, nestranným prostředníkem mezi rodiči. Jedná se o mimosoudní proces, ve kterém hraje hlavní roli klient a odborník tedy mediátor. Jde o dobrovolný proces řešení konfliktů, v důvěrném a bezpečném prostředí, ve kterém partneři mohou bez obav mluvit o svých sporech, pocitech, bolesti i budoucnosti (Holá, 2013, s. 142).

Mediace je založena na vyjednávání a zájmech klienta. Mediátor se pomocí mediace snaží vyhledat způsob vyřešení rodinného problému, který se zdá na první pohled neřešitelný. Tímto problémem může být i velmi obtížný rozvod. Hlavními úkoly mediátora je vysvětlení procesu mediace rodině, jednotlivých fází a postupů. Mediátor spor neposuzuje ani nerozhoduje o konečném způsobu řešení. O výsledku sporu rozhodují samotní rodiče (Holá, 2013, s. 100).

U mediace je důležitou technikou aktivní naslouchání. Při mediaci je velmi náročné usnadnění komunikace, shromáždění informací, analýza informací a zprostředkování dohody. Mediace zahrnuje pět stylů řešení konfliktu, přizpůsobení se, prosazení se, únik, kompromis a dohodu. Z pěti stylů řešení je „dohoda“ nejefektivnější. Mezi principy mediace patří nestrannost, vyváženost, neutralita a nezávislost pracovníka (Gulová, 2011, s. 61).

Rozvodová mediace zpravidla řeší otázky související s péčí o dítě, financemi, majetkem a spolupráce s rodiči. Mediace vždy jedná v zájmu dítěte, proto je úkolem mediace zjistit, zda mají partneři i po svém odloučení schopnost zůstat nadále kompetentními rodiči. Mediace zdůrazňuje proces zodpovědnosti za rozhodnutí rodičů, které ovlivňuje dítě (Holá, 2011, s. 180-181).

3.4.3 Případová konference

Jedná se o jeden z nástrojů pomoci rodinám s ohroženým dítětem. Zajišťuje, aby dítě stálo vždy ve střetu zájmu, hlavně ve své rodině. Případová konference umožňuje koordinaci aktivit v souladu se zájmem dítěte. Vytváří tak otevřený a prostupný systém podpory a pomoci. Systém poté pružně reaguje na aktuální potřeby ohroženého dítěte a typ problému. V případové konferenci je zapotřebí, aby rodina dítěte byla připravena a ochotna spolupracovat.

Případová konference představuje koordinované společné setkání rodiny a všech, kteří pro dítě představují podpůrnou síť. Případová konference vytváří atmosféru spolupráce, při které

úsilí spolupracujících odborníků směřuje k jednotnému postupu. Během spolupráce a podpory se objevuje potenciál pro kreativní hledání nových řešení. Ze všech postupů a přístupů, které zazněly na případové konferenci, lze vybrat ten, který je pro rodinu nejpřínosnější a uchopitelný. Je důležité, aby se s ním rodina mohla identifikovat a považovat ho za svůj. Právě tehdy se vrací odpovědnost do rukou nejbližším lidem dítěte. Případová konference pomáhá rozložit odpovědnost tím, že každý v rodině má svůj jasný úkol i zodpovědnost za jeho splnění. Případová konference také zajišťuje účinnou kontrolu.

Cílem případové konference je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Mezi cíle případové konference patří také aktivace rodiny a koordinace péče. Výstupem případové konference je individuální plán péče.

Případová konference přináší pracovníkům OSPOD možnost rychlé reakce na vzniklou situaci, možnost ověření správnosti dosavadních a dále zvolených postupů. Pracovníci OSPOD díky případové konferenci získávají i představy o tom, jak se rodiče nebo dítě projevují v jiných prostředích, v interakci s jinými profesionály. Rodině přináší případová konference povzbuzení, motivaci, nový potenciál a pocit vlastní hodnoty. Všem zúčastněným konference přináší prostor k výměně nezbytných informací, sdílení, možnost konfrontace vlastní zkušeností se zkušenostmi ostatních, především přináší vyřešení více problémů najednou (MPSV, 2012).

3.4.4 Rodinná konference

U rodinné konference dochází k setkání rodiny a dalších blízkých osob rodiny. Rodinná konference má za cíl nalezení vhodného řešení problému rodiny, tak aby bylo zajištěno bezpečí dítěte a posílily se kompetence rodičů, ale i členů celé rodiny. Při práci s rodinou musíme věřit v jejich potenciál a v to, že vědí co je pro jejich dítě nejlepší. Rodičům musíme ponechat jejich kompetence i zodpovědnost, musíme upozadit svůj expertní přístup. I přes to, že to vypadá jednoduše, změna v myšlení odborníků je mnohem složitější než osvojení nové metody. Rodinné konference přinášejí úsporu financí, menší počet dětí, které musí vyrůstat mimo rodinu, či sejmutí břemena nadměrné zodpovědnosti z pracovníků- tím, kdo primárně zodpovídá za zdraví a vývoj dítěte je rodina, nikoliv stát. Rodinná konference tedy vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině. Přináší pouze postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování, a zdroje vedoucí k řešení, podporuje a zplnomocňuje rodinu v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama

a využila k tomu to nejpřirozenější, možnosti a zdroje celé rodiny a širšího okolí. Celým procesem provází nezávislý koordinátor, který není nijak zainteresován na výsledku řešení. Cílem rodinné konference je rozvinout vnitřní zdroje, které existují v nejbližším okolí každého člověka. Vždy, když se vyskytnou problémy, je dobré, aby se všichni dotčení mohli účastnit rozhodování a přispět k řešení. Rodinná konference zajišťuje také vyjádření pocitů a myšlenek o tom, co se stalo, a to může snížit negativní náboj mezi jednotlivými členy společenství a připravit prostor pro uzdravení vztahů v rodině. Rodinná konference vychází z tradičních hodnot rodinné soudržnosti a je ve své přirozené podstatě a jednoduchosti blízká každému z nás. Díky rodinné konferenci mají lidé právo rozhodnout se ještě před tím, než za ně rozhodne někdo zvenčí. V rodinné konferenci je důležité zajistit, aby okruh lidí byl dítěti co nejbližší. Zajišťuje se tak více pohledů, porozumění a příležitostí přijít s nápadem či možnou pomocí. Rodinnou konferenci můžeme charakterizovat jako rozhodovací model, který má za cíl nalézt pro dítě vhodné řešení. Základem jednání je vždy nejlepší zájem dítěte. V rodinné konferenci má názor dítěte stejnou váhu jako názor dospělého jedince. Během rodinné konference dochází k aktivizaci rodiny s cílem hledat vlastními silami způsob řešení své situace. Hlavními přínosy rodinné konference je udržení dítěte v přirozeném prostředí, zajištění ochrany dítěte a setrvání v rodině. Dítě je také zapojeno do procesu rozhodování a předchází soudnímu řešení situace (MPSV, 2015).

3.4.5 Rodinná terapie

Rodinná terapie se koncepčně zaměřuje rodinným systémem jako celkem (Ritvo a Glick, 2009, s. 17). Rodinná terapie musí mít předem vytvořený plán, který se zaměřuje na to, s kým dítě bude nadále žít, kdo jej bude vozit do školy i ze školy. Vytvořený plán se bude také týkat mimořádných situací a disciplíny. Terapeut se vždy zaměřuje na problémy související s dítětem. Co dítě potřebuje nebo zda není v pasti mezi rodiči. Zjišťuje, zda dítě nebylo předem navedeno rodičem, aby lhalo nebo jestli například nepožádal rodič dítě, aby pro něj vzalo peníze od druhého rodiče (Ritvo a Glick, 2009, s. 170). Dítě může mít velmi silné emoce spojené s rozvodem rodičů i po 10 letech od rozvodu. Rodiče by měli dát dítěti především dostatečný prostor vyjádřit se k jejich končícímu vztahu (Ritvo a Glick, 2009, s. 171). Rodiny po rozvodu vyžadují směs individuální a rodinné práce. Terapie se věnuje detailům stanovení péče o dítě, nové rutiny a způsobu komunikace, to si vyžaduje společnou práci. Všichni, kterých se týká péče o děti, mají možnost plánování, neztrácejí tak smysl pro potřeby a postavení celé rodiny (Ritvo a Glick, 2009, s. 179).

Rodiny, které mezi sebou prožívají konflikty, často tyto neshody přehlížejí, ignorují nebo popírají (Satir, 2007, s. 143). Rodina do terapie často dochází s obavami a pocitem bezmoci. Cítí se vinni za to, že jim vše nejde, tak jak by mělo. Před zahájením terapie musí rodina vědět, že dělá to nejlepší, co může (Satir, 2007, s. 118). Terapie pomáhá v nalezení nové naděje (Satir, 2007, s. 119). Terapeut buduje bezpečné ovzduší, ve kterém se rodiče i děti mohou vyjádřit k tomu, co vidí a slyší. (Satir, 2007, s. 135). Terapeut v průběhu sezení zkoumá vývoj rodinného vztahu (Satir, 2007, s. 124). Terapeut se snaží udržet pozornost obou partnerů, proto se na oba partnery obrací střídavě. Před samým rozvodem manželů zjišťuje, co oba partneři od manželství očekávali (Satir, 2007, s. 130).

3.4.5.1 Dítě v rodinné terapii

Rodinné terapie s partnery jsou i tak dost náročné, natož když je do terapie zapojeno i dítě. Především malé děti nejsou schopny dlouhou dobu udržet svou pozornost a je možné, že do terapie přinesou i chaos. Délka sezení se tak musí přizpůsobit věku dítěte (Satir, 2007, s. 142).

Aby byl rozhovor s dospělými i dětmi užitečný, je zapotřebí zkušenosti i dovednosti terapeuta. Vyšetření dětí například dětským psychologem se provádí nejdříve s dítětem a až poté se komunikuje o dítěti s rodiči. Jelikož jsou rodiče zodpovědní za své děti, mají právo být ovšem, co se týká jejich dětí, informováni. Ovšem terapeut musí dodržovat pravidlo důvěrnosti informací a rodiče nemohou očekávat, že se od něj dozvědí vše, co dítě řeklo (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 146). Pokud má probíhat setkání s rodiči dohromady i s dětmi, musí být odlišné než v případě terapie jen s rodiči. Terapeut volí sezení pro dítě ve formě hry, malování, často v místnosti s hračkami. Terapeuti začátečníci se ze začátku vyhýbají společného sezení s celou rodinou. Vnímají jakoby přesilu ze strany rodiny. Rodiče si také myslí, že terapeut bude vždy na jejich straně a očekávají, že bude dítěti vnucovat jejich pravdu. Proto musí být terapeut neutrální a nestranný. Společné sezení dítěte s rodiči není zcela ideální i proto, že děti bývají před svými rodiči často zakřiknuté, uzavřené a bojí se cokoliv říct. Vyhýbáním se odpovědi na otázky často dítě vstane a chce jít na toaletu nebo si stále hraje a předstírá, že otázku neslyšelo. U starších dětí je reakce na nechtěnou otázku obvykle mlčení (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 148). Co se týká věku dětí, nejmenší děti, se kterými rodiče navštěvují poradny, jsou děti kolem dvou a tří let věku (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 149).

Rodiče, kteří mají pouze jedno dítě, snášejí tyto situace daleko obtížněji. Každý rodič, především matky mají určitou představu a očekávání jaké by jejich dítě mělo být a jak by se mělo chovat. V situacích, kdy děti nesplňují očekávání svých rodičů, začínají být rodiče neklidní, bezradní a zklamaní. Daleko obtížněji prožívají rodiče situace dětí, které byly hodné, klidné a po určité době se jejich chování začalo měnit na neposlušné a nevladatelné. Rodiče ze svého zoufalství volí metodu, kdy na děti zvyšují hlas s výhrůzkami. To však na děti už dávno nepomáhá a naopak začnou ještě více vzdorovat. Rodiče mají své zlobivé dítě uloženo jako „darebáka“, který dělá jen vše špatně a zapomínají i na chvíle, kdy bylo dítě poslušné a plnilo své povinnosti. V situacích, kdy rodič na dítě neustále zvyšuje hlas a za vše ho kárá, dochází ke špatnému vztahu mezi dítětem a rodičem. Dítě dobře chápe, že není za nic pochváleno a odmítá dělat věci, které po něm rodiče požadují, jelikož tuší, že i přes to, že udělá vše správně, nebude pochváleno. Především rodiče zapomínají své děti podporovat a chválit. Terapeut radí svým klientům jako jednu z možných variant práce s dítětem vzájemnou komunikaci mezi rodičem a dítětem. Kdy si rodič i dítě snaží navzájem vyjít vstříc. Dítě tak rozpozná vnímavost a starost rodiče a na oplátku bude vnímat sdělení od rodiče (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 150).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Na teoretickou část bakalářské práce plynule navazuje část praktická. V úvodu praktické části se autorka věnuje druhu výzkumu a výzkumné metodě, kterou si pro dosažení cíle práce zvolila. V práci dále zmiňuje výzkumné cíle práce a výzkumné otázky, pomocí kterých se k cíli práce dostala. Praktická část práce obsahuje také výzkumný vzorek a průběh získávání dat. V poslední kapitole praktické části jsou data vyhodnocena.

Jak je známo, v současnosti je ročně rozvodů daleko více, nežli to bývalo v dřívějších dobách (MPSV, 2017). Jak již bylo zmíněno v teoretické části, s rozpadem partnerství souvisí také konflikty mezi partnery. V teoretické části bylo zmíněno několik konfliktů, které se u rodičů mohou objevovat a jsou také popsány nástroje, které slouží k řešení těchto konfliktů. Proto se autorka práce v praktické části zaměřila na mapování konfliktů, které rodiče nejsou schopni zvládat vlastními silami a do jejichž řešení musí být zapojen pracovník OSPOD. Důvodem, proč se autorka zabývá daným tématem, je problematika v praxi, kdy přibývají případy, ve kterých konflikty musí řešit OSPOD, a s tím je také spojen dopad na vyšší počty rozpadů partnerství. S tím souvisí další důvod, kvůli kterému se autorka zabývá daným tématem, a to, jakým způsobem jsou v praxi sociální pracovníci OSPOD schopni konkrétní konflikty rodičů řešit. Součástí konfliktního vztahu rodičů je i samotné dítě. Mohou se u něj objevit některé z negativních důsledků. Proto je dalším důvodem výběru daného tématu zkoumání, zda jsou pracovníci OSPOD schopni rozpoznat jestli se u dítěte objevují některé z možných důsledků a o které konkrétní důsledky se přesně jedná.

4.1 Druh výzkumu

Pro dosažení cíle práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. A to z toho důvodu, aby bylo možno hlouběji nahlédnout do dané problematiky Prostřednictvím kvalitativního rozhovoru je možno získat větší množství informací, které jsou potřebné pro výsledky výzkumu.

4.1.1 Výzkumná metoda

Jako výzkumná metoda byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor označujeme jako přirozený prostředek lidské komunikace a je patrně nejstarší a nejpoužívanější způsob získání potřebných informací. Radíme jej mezi nejobtížnější, ale zároveň nejvýhodnější techniky pro získání kvalitativních dat.

Polostrukturovaný rozhovor s sebou přináší náročnější techniku přípravy. U polostrukturovaného rozhovoru je potřeba si vytvořit určité schéma, které je pro tazatele závazné. Schéma obsahuje okruhy otázek, na které se budeme respondentů během rozhovoru ptát. Pořadí otázek je však možno v průběhu rozhovoru zaměňovat. U polostrukturovaného rozhovoru je možné klást i určité doplňující otázky, tak aby téma bylo propracované do hloubky vzhledem k cílům a definovaným výzkumným otázkám. Aby byl rozhovor úspěšný je zapotřebí uvědomit si cíl, kterého chceme dosáhnout, promyslet si otázky, jejich formulaci i pořadí (Kutnohorská, 2009, s. 39-40).

4.2 Výzkumné cíle

Cílem výzkumu je zjistit, jaké mají pracovníci OSPOD zkušenosti s řešením porozchodových a porozvodových konfliktů. Od hlavního cíle se odvíjí vedlejší cíle, kterými bude zjišťováno, se kterými konflikty rodičů se pracovníci OSPOD při své práci setkávají nejčastěji, dále jaké mohou mít konflikty rodičů důsledky na dítě. Dalšími vedlejšími cíli je zjistit, jaké metody využívají pracovníci OSPOD při řešení konfliktů mezi rodiči a které metody považují za efektivní.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní následovně:

Jaké zkušenosti mají pracovníci OSPOD s řešením porozchodových a porozvodových konfliktů rodičů?

Díličí výzkumné otázky zní následovně:

S jakými konflikty mezi rodiči se nejčastěji setkávají pracovníci OSPOD?

Jaké důsledky mohou mít pro dítě konflikty mezi rodiči?

Jaké metody zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči využívají pracovníci OSPOD?

Které z metod práce jsou v praxi podle sociálních pracovníků efektivní při řešení konfliktů mezi rodiči?

4.4 Základní a výběrový vzorek

Pro výzkum práce byli respondenti zvoleni záměrně, museli tedy splňovat autorkou zvolené podmínky. Pro dosažení cíle byla významná znalost a praxe, proto byly jako respondenti

záměrně zvoleni pracovníci OSPOD, kteří by se měli v problematice porozchodových a porozvodových konfliktů rodičů a způsobu řešení těchto konfliktů dobře orientovat. Pro dosažení cíle práce bylo pro autorku zásadní, aby respondenti vycházeli především ze své praxe a zkušeností. Výzkum byl autorkou prováděn na OSPODu ve Zlínském kraji. Z důvodu anonymity není v práci zmíněna přesná lokalita odboru.

4.4.1 Kritéria k výběru výzkumného vzorku

Kritéria k výběru výzkumného vzorku jsou následující:

- Kolizní pracovník OSPOD (terénní pracovník)
- Pět pracovníků OSPOD (minimální počet respondentů)
- Délka zaměstnání na OSPODu minimálně jeden rok
- Místní dostupnost (bezproblémová dostupnost od místa bydliště autorky)

Tabulka č. 1: Charakteristika respondentek

Respondentky	Délka pracovního poměru na OSPODu	Věk
Respondentka č. 1	1,5 roku	42 let
Respondentka č. 2	2 roky	29 let
Respondentka č. 3	1,5 roku	28 let
Respondentka č. 4	3 roky	36 let
Respondentka č. 5	2,5 roku	34 let

Zdroj: vlastní zpracování

4.5 Průběh sběru dat

Kvalitativní výzkum byl realizován v únoru roku 2018. Bylo zrealizováno celkem pět rozhovorů s respondenty na vybraném OSPODu ve Zlínském kraji. Na konkrétním pracovišti

OSPOD, na kterém byly rozhovory realizovány, nebyl zaměstnaný žádný muž, proto byly rozhovory prováděny pouze se ženami. Nejkratší rozhovor s respondentkou trval 6 minut, nejdelší rozhovor 15 minut. Rozhovory se všemi respondentkami byly nahrávány na OSPODu v kanceláři respondentek. Během rozhovoru byla autorka v kanceláři s respondentkami vždy sama. Průběh rozhovorů nebyl ničím ani nikým rušen. Všechny rozhovory byly nahrávány v klidném a tichém prostředí. Před začátkem rozhovoru bylo všem respondentkám vysvětleno téma i cíle této práce. Všechny rozhovory byly anonymně nahrány na diktafon. Před začátkem nahrávání rozhovoru byly všechny respondentky o nahrávání na diktafon informovány.

4.5.1 Osnova otázek polostrukturovaného rozhovoru

Respondentkám bylo během rozhovoru položeno pět základních otázek předem připravených, níže uvedené. Od základních otázek se odvíjely doplňující otázky, které nebyly předem připravené. Doplňující otázky byly respondentkám autorkou pokládány jako reakce na jejich odpovědi základních otázek.

- Se kterými porozchodovými a porozvodovými konflikty rodičů se při své práci setkáváte nejčastěji?
- Jaké důsledky mají tyto porozchodové a porozvodové konflikty na dítě?
- Jaké existují metody, které jsou zaměřené na řešení těchto porozchodových a porozvodových konfliktů mezi rodiči?
- Které z uvedených metod využíváte konkrétně vy?
- Které metody jsou podle vás nejefektivnější?

5 VYHODNOCENÍ DAT

Veškeré rozhovory byly doslovně přepsány a následně vyhodnoceny pomocí metody kódování. Transkripce rozhovorů se kódovala za pomoci 4 barev (žlutá, modrá, zelená, šedá), vyznačující 4 různé kategorie (konflikty mezi rodiči, dopad konfliktů na dítě, metody zaměřené na řešení sporů mezi rodiči a efektivnost těchto metod). Lepší přehlednost barevně rozlišených kategorií zobrazuje tabulka níže.

Tabulka č. 2 Kategorie

Kategorie	Barevné označení
Konflikty mezi rodiči	Žlutá
Dopad konfliktů na dítě	Modrá
Metody řešení konfliktů rodičů	Zelená
Efektivita metod	Šedá

Zdroj: vlastní zpracování

5.1 Konflikty mezi rodiči

Kategorie je označena **žlutou barvou**. Cílem této kapitoly bylo zjistit, jaké konflikty vznikají nejčastěji mezi rodiči po rozpadu partnerství. Bylo zjišťováno, které konflikty mezi sebou rodiče nejsou schopni řešit sami a musí tak vyhledat odbornou pomoc. Bylo zde možné zjistit, zda se pracovnice OSPOD setkávají většinou se stejnými konflikty rodičů, nebo naopak naprosto odlišnými. Záměrem bylo také zjistit, jakým způsobem by mohli dle pracovníků OSPOD rodiče předcházet těmto konfliktům.

Respondentka č. 1 – První respondentka popisuje nejčastější konflikt mezi rodiči následovně „*takže jednoznačně největší boje jsou v těch konfliktech, kdo bude mít děti, jo, jestli bude střídavá péče, jo, jestli bude výhradní péče táty nebo mámy. Jsou výjimky, ale nejčastěji se setkáváme s tímto problémem.*“ Podle respondentky zapříčinila tento spor současná doba, otcové mají o děti větší zájem, nežli to bývalo dříve, kdy otcové pouze vydělávali finance a o dítě se starala matka. Důvodem tohoto sporu může být dle respondentky také snaha otců vystresovat a vystrašit matku. S dalším konfliktem, se kterým se respondentka často setkává,

je nepěkné mluvení až pomlouvání bývalého partnera. Rodiče často mluví o své bývalé partnerce či partnerovi nepěkně i před dětmi. S tím souvisí další spor mezi rodiči a tím je manipulace dítěte proti druhému rodiči. Ta může vést až k takzvanému syndromu zavrženého rodiče. Manipulací dítěte usilují rodiče dle respondentky o úplné vyřazení druhého rodiče ze života dítěte. Respondentka se v rámci své práce setkává i s kauzami, týkající se obvinění otce ze sexuálního zneužívání dítěte. Konflikt mezi rodiči způsobují také finance. Dle respondentky se tento problém týká spíše otců, kteří nejsou vždy ochotni plnit svoji vyživovací povinnost a žijí v domnění, že finance nedávají pro dítě, ale dotují spíše matku.

Respondentka č. 2 – Obvyklým konfliktem jsou podle druhé respondentky hádky rodičů a vzájemné očerňování se, kdy otcové často operují svými finančními prostředky, kterými dítě dokáže lépe zaopatřit. Respondentka se také setkává s manipulací dítěte proti druhému rodiči. Tvrdí, že svým způsobem dítě manipulují oba rodiče. Respondentka uvádí, že na dítěti dokáže rozpoznat, zda je dítě od rodiče zmanipulované či nikoliv. Manipulaci pozná v případech, kdy je dítě v křeči, nemluví dětskou řečí a má naučené fráze od rodiče. Jako častý konflikt mezi rodiči uvádí respondentka, že se *„většinou jedná o problémy, kdy se rodiče nedokážou dohodnout na tom, ke komu bude dítě svěřeno do péče, pořád je tady ten trend toho, že dítě je svěřeno do péče matky, ale postupem času už se začínají ozývat i tatínkové a chtějí větší kontakt s tím dítětem, buď to střídavou péči, máme i tatínky, kteří chtějí vyloženě výhradní péči.“*

Respondentka č. 3 – Podle třetí respondentky se *„nejčastěji rodiče dostanou do konfliktu ve věci svěřeni dítěte do péče, že se nemůžou domluvit na tom, u kterého z rodičů dítě bude.“* Poté co je dítě svěřeno do péče jednomu rodiči, nastává další konflikt a to, spor v kontaktu s rodičem, u kterého dítě nežije. Jakým způsobem se dítě s tímto druhým rodičem bude nadále stýkat. Během práce se respondentka setkává i s manipulací dítěte, ta je pro ni však velmi těžko dohledatelná a prokazatelná. Dle respondentky lze konfliktům mezi rodiči předcházet klidnou domluvou, neřešit konflikty přes dítě, ale společně mezi sebou, popřípadě vyhledat zavčas odbornou pomoc.

Respondentka č. 4 – Jako nejčastější konflikty mezi rodiči uvádí respondentka *„spory v péči o dítě, velké problémy s komunikací. Asi tady tyto a ještě co se týká styku jednoho rodiče s dítětem.“* Tvrdí, že se během sporů mezi rodiči setkává i s manipulací dítěte. Ta může být i skrytá a velmi těžko rozpoznatelná. Zda je dítě zmanipulováno zjišťuje respondentka pomocí pozorování a rozhovoru, ze kterého manipulace někdy vyjde sama najevo.

Respondentka č. 5 – Jako časté spory mezi rodiči uvádí respondentka problematický kontakt rodiče s dítětem a neshodu mezi rodiči, která se týká například předávání dítěte druhému rodiči nebo vyživovací povinnosti rodiče. Respondentka uvádí jako konflikt rodičů také formu péče, kterou si oba rodiče představují rozdílně. Respondentka se stejně jako ostatní respondentky setkává i s manipulací dítěte ve formě „*spíš takového nevědomého chování v rámci toho asi nedořešeného partnerského vztahu anebo s nějakým dlouhodobým vleklým konfliktem nebo vleklým sporem, který ti rodiče mezi sebou mají, a dlouho to už trvá. Tak to tam už ty děti třeba tíhnou víc k tomu jednomu rodiči, u kterého vlastně zůstávají*“.

5.2 Dopad konfliktů na dítě

Kategorie je označena **modrou barvou**. Kategorie popisuje nejčastější důsledky u dítěte vzniklé z konfliktů mezi rodiči, se kterými se pracovníci OSPOD setkávají. Cílem kategorie bylo také zjistit, zda mohou být i děti bez jakýkoliv důsledků. Respondentky popisují, které důsledky na dítěti jsou během své práce schopné vypořádat, případně jakým způsobem lze důsledkům předcházet.

Respondentka č. 1 – Respondentka k důsledkům dítěte uvádí „*těch důsledků je hodně, samozřejmě jedním z těch prvních bych asi jmenovala, že to dítě má nějaký pocit viny, že nějak tu situaci způsobilo nebo nějakým způsobem se na ní podílí.*“ Jako další možný důsledek uvádí respondentka snížené sebevědomí dítěte, kdy dítě o sobě pochybuje a přemýšlí, zda je tak špatné jako jeho rodiče, kteří spolu nedokáží ani komunikovat. Se sníženým sebevědomím souvisí také uzavřenost dítěte, kdy dítě nemá zájem komunikovat s okolím a žije pouze ve vlastním světě. Respondentka uvádí, že se setkává i s dětmi, které jsou naopak situaci velmi otevřené. Dávají své pocity a hněv najevo. Vyčítají rodičům celou situaci a mohou dojít až do fáze agresivity. Dalším velmi častým důsledkem je dle respondentky odmítání jednoho rodiče, kdy dítě přichází o citovou vazbu důležité osoby v životě dítěte. Respondentka uvádí odmítání rodiče, jako důsledek manipulace ze strany druhého rodiče. Odmítání rodiče zmanipulovaným dítětem může vést dle respondentky až k syndromu zavrženého rodiče. Jako další důsledky označuje respondentka náhlé problémy ve škole dítěte, zhoršení školního prospěchu, dítě se nesoustředí, nekoncentruje. Dítě mění svoje chování, může být agresivní i vůči spolužákům, nebo naopak se začne rázem stranit kolektivu, nezapojuje se. U dítěte se mohou objevit i výchovné problémy, krádeže, útěk z domova i prolhanost. Dalším zmíněným důsledkem respondentkou jsou psychosomatické potíže, dítě bolí břicho, hlava,

chce se mu často zvracet. Může dozrát i k nechutenství a problému s příjmem potravy. Důsledkem bývá i porucha řeči dítěte, kdy se u dítěte objevuje například koktavost. Dle respondentky je příčinou vzniku veškerých důsledků na dítě pocit ztráty bezpečí i bezpečného domova a obava z toho, jak se bude situace dále vyvíjet.

Respondentka č. 2 – Respondentka označuje důsledky dítěte za velmi individuální, kdy se důsledky mění podle věkové i psychické vyzrálosti dítěte. Jako nejčastější důsledky dítěte respondentka uvádí „*když ty děti jsou fakt hodně manipulované ze strany obou rodičů, ty důsledky mohou být jak psychické, tak somatické.*“ Respondentka uvádí, že lze důsledky nejlépe vyzorovat ve škole či školce. Jak se tam dítě chová, projevuje. Dítě například odmítá chodit do školy či školky, je samo, vyloučené. Mohou se objevovat i bolesti hlavy, břicha, změny nálady až úzkostné stavy. U dítěte se může objevit i enuréza.

Respondentka č. 3 – Respondentka se během své práce setkává s psychickými i somatickými důsledky dítěte. Jak respondentka uvádí „*určitě to zanechává důsledky na té psychice dětské, takže potom může mít různé poruchy chování, problémy ve škole.*“ Dítě má problémy s břichem, nechce chodit do školy nebo do školky, nechce chodit ani k druhému rodiči. Může se u dítěte objevit enuréza, výchovné problémy, dítě může začít trpět i nespavostí. Dle respondentky konflikty rodičů mají vždy dopad na dětskou psychiku. Rodiče mohou předcházet těmto důsledkům klidnou domluvou mezi sebou, neřešit své spory přes dítě a popřípadě vyhledat včas odbornou pomoc.

Respondentka č. 4 – Důsledky dítěte vzniklé konflikty mezi rodiči jsou podle respondentky individuální, může jich být opravdu mnoho a jsou různé. Nejhorším důsledkem, který se u dítěte může po rozpadu partnerství objevit, je dle respondentky totální odcizení od jednoho rodiče. Dále respondentka uvádí „*opravdu, to dítě už může být natolik citově deprimované jednáním těch rodičů, že začne mít problémy ve škole, může začít mít problémy s nočním pomočováním, v kolektivu dětí nebo se to dítě úplně uzavře do sebe, těch projevů může být celá řada.*“ Doba trvání negativních důsledků u dítěte je rozlišná. Čím víc však rodiče konflikty přiživují, tím delší je dopad na dítě. Rodiče by se měli v první řadě vzájemně poslouchat a zaměřit se na potřeby dítěte. Nemyslet jen na sebe, ale vždy na dítě, jedině tak mohou předcházet vzniku důsledků na dítě.

Respondentka č. 5 – Respondentka uvádí, že jsou důsledky u dítěte individuální a různé, kdy se „*může pak dítě nějak neobvykle projevovat, jak doma, tak ve škole. Pozorují rodiče nějakou změnu třeba chování nebo vidí něco, že je jinak, může mít různé prostě pocity, různé*

opravdu specifické projevy.“ Respondentka tvrdí, že se setkává i s dětmi, u kterých rodiče objevují pouze drobnosti, malichernosti. Jsou i děti, které se žádným způsobem neprojevují, nevyjadřují se k situaci, i toto vnímá respondentka jako možné důsledky. I přes to, že dítě nemá potřebu řešit situaci rodičů a neobjevují se u něj žádné viditelné problémy, nese si situaci určitě s sebou a je pro něj velkou zátěží. Respondentka tvrdí, že špatný až bojový vztah rodičů má na dítě vždy nějaký vliv. Rodiče by dle respondentky mohli předcházet důsledkům u dítěte, hledáním a využitím možností, které se jim nabízí, případně vyhledat odbornou pomoc, psychologickou, poradenskou, terapeutickou či mediaci.

5.3 Metody řešení konfliktů mezi rodiči

Kategorie je označena **zelenou barvou**. Cílem kategorie je zjistit, jaké existují metody sociální práce, které jsou zaměřeny na řešení konfliktů mezi rodiči. Kategorie je zaměřena na metody, které pomáhají řešit konflikt mezi rodiči a předcházet i vzniku důsledků na dítě, viz kategorie výše. Respondentky zde popisují nejčastěji užívané metody, se kterými se v praxi setkávají. Uvádí také, které z metod samy nejčastěji volí a za jakých okolností.

Respondentka č. 1 – Respondentka uvádí, že dnes existuje spousta metod, je však vždy důležité pracovat se všemi osobami, kteří jsou součástí konfliktu. Metody jsou různé, ale ne vždy mohou být vhodně zvoleny. A však jak respondentka uvádí *„nejčastěji se doporučují centra a poradenství pro mezilidské vztahy, kdy jsou tam různé rodinné terapie a mohou to být párové terapie, ale mohou to být i individuální terapie, tam kde to zkrátka nefunguje v páru a hádají se tak se doporučují, aby každý zvlášť si individuálně docházel k těm odborníkům, ať už jsou to psychologové, psychiatři nebo nějakí jiní terapeuti, kteří s nimi pracují.“* Důvodem pro zvolení individuální cesty řešení je, aby se oba rodiče dokázali se situací vyrovnat a s úctou zohledňovali druhého partnera. Důležité je vždy brát ohledy především na dítě, chtít a začít situaci co nejdříve řešit a hledat cesty k řešení a vyřešení situace. Respondentka uvádí jako hodně propagovanou rodinnou mediaci, která je v rámci púdy OSPOD. Tvrdí, že je rodinná mediace výborná, ale ne vždy může být použitelná. Pokud je mediace doporučena v nevhodné fázi, může naopak situaci prodloužit či zhoršit. I přes to se však rodinná mediace dle respondentky využívá pracovníci hojně. Dále respondentka zmínila jako metody zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči případové a rodinné konference, přičemž se případové konference užívají častěji nežli rodinné konference. Respondentka uvádí, že je případová konference vhodná nejen v případech, kdy u rodičů nastává zásadní změna ve výchově dítěte, jeho výchovném prostředí, ale je i vhodná pokud situace rodičů stojí,

neposunuje se dál a je potřeba situaci nějakým způsobem podchytit, posunout ji dál. V případě, kdy se k situaci během případové či rodinné konference vyjádří více osob, včetně odborníků, případ se rozepíše a najde se možný způsob řešení, má proto podle respondentky pro rodiče větší význam, jelikož se rodiče zavazují nejen jeden druhému, ale především se zavazují veřejně.

Respondentka č. 2 – Podle názoru respondentky je nejdůležitější zvážení metod a jejich vhodný výběr. Nejprve je potřeba rodinu pořádně poznat, zjistit co nejvíce informací a následně zvolit vhodnou metodu i vhodný čas využití. Jak bylo respondentkou řečeno, rodiče přicházejí s problémem nejprve k ní, poté co zjistí, kde se problém nachází, zvažuje, ke kterému odborníkovi může rodinu odkázat a zda se situace bude řešit individuálně nebo společnými silami jako rodina. Respondentka v rozhovoru také uvádí *„hodně využíváme mediace i tady na oddělení, kdy jedna z kolegyně vede mediaci, dělá mediátorku. Je tady hodně časově vytížená, dělá i párové mediace, kdy vlastně vede tu mediaci s rodiči i s párem, aby jeden z těch rodičů se necítil být nějak utlačován, nebo aby mu to tam bylo komfortní nebo tak něco.“* Mediace má podle respondentky velmi pozitivní vliv na rodiče, kdy se během ní mohou opravdu otevřít a sami najít důvod konfliktu. Respondentka také zmínila případové konference a rodinné konference jako způsob řešení konfliktu mezi rodiči. Nejlepší zkušenost má respondentka s rodinnou terapií a mediací.

Respondentka č. 3 – Respondentka uvádí, jako často využívané metody v rámci své práce rodinnou mediaci a rodinnou terapii. Rodičům často doporučuje možnost využít rodinnou poradnu či psychologické poradenství, které podle respondentky ve většině případů pomáhají. Dále se respondentka snaží přivést rodiče k smíru různými mimosoudními dohodami. Jako metodu, kterou nejčastěji respondentka využívá, uvádí, *„tak já určitě nejvíc používám případovou konferenci, protože nejsem mediátor, nejsem ani psycholog, takže tady na tyto služby odkazujeme, ale případovou konferenci dělám docela často“*. Případovou konferenci vnímá respondentka, jako dobrý způsob řešení konfliktu, kdy se ve většině případech společně přijde na způsob řešení.

Respondentka č. 4 - V případě, že rodiče chtějí řešit svoji konfliktní situaci, je dle respondentky *„důležité je spolupráce těch rodičů, pokusit se jim trošičku otevřít oči v tom, aby fakt nehleděli jen sami na sebe a pořad jenom nepřizívovaly ty staré problémy. Musí se naučit hledět dál.“* Na půdě OSPODu využívá respondentka společný rozhovor s rodiči a pokusy o uzavření společné dohody. Dále uvádí rodinnou mediaci a rodinnou terapii. Pokud situace

nelze řešit přímo na OSPODu a je potřeba, aby do situace zasáhl odborník, doporučuje respondentka rodičům odborné poradenství. V rámci práce OSPOD využívá respondentka případové konference.

Respondentka č. 5 – Respondentka vnímá metody jako možnosti či nabídky řešení konfliktu, které jsou rodičům doporučeny či nabízeny. Jako možnost řešení konfliktu uvádí rodinnou mediaci, kdy rodiče před mediátorem uzavírají mediační dohodu. Pokud se v rodině vyskytne problémová situace, využívá respondentka v rámci práce OSPOD případové konference. Dle respondentky *záleží, jaké jsou tam projevy třeba toho dítěte, jestli už i to dítě potřebuje nějakou podporu. Tak potom nějaké terapeutické podpory u psychologů v rámci výchovné péče.* Pracovníci OSPOD často využívají i užší spolupráce s jinými institucemi. Respondentka rodičům nabízí i možnost rodinné terapie v rámci odborného poradenství. Nejčastěji respondentka doporučuje rodičům mediaci, jak individuální, tak i párovou. Mimosoudní dohody, které ještě nejsou v rámci mediace. Dále doporučuje případové konference, individuální metody například práce s dítětem.

5.4 Efektivita metod

Kategorie je označena šedou barvou. Pomocí kódovaného rozhovoru zde autorka zjišťuje, jak moc jsou jednotlivé metody efektivní a jaké metody jsou dle pracovníků OSPOD u rodičů nejefektivnější.

Respondentka č. 1 – Jak se respondentka k efektivitě metod vyjádřila *„nedá se to vůbec říct. Každý případ a každá ta osobnost, jak dítěte, tak i toho dospěláka je individuální.“* Zde je potřeba seznámit se opravdu s tou situací i rodinou a na základě těchto poznatků poté doporučit možnost řešení konfliktu, která je pro ně v tu danou chvíli nejvhodnější. Respondentka tvrdí, že to, co je vhodné pro jednoho, nemusí být vhodné pro druhého. A to, co je vhodné v jedné fázi, nemusí být vhodné v jiné fázi. Všechny metody, které byly respondentkou zmíněny, jsou dle jejích slov skvělé. Musí však najít cestu k řešení, je potřeba je citlivě volit ve vhodnou dobu a pro vhodného člověka.

Respondentka č. 2 – Jak uvádí respondentka, efektivnost metod zaměřených na řešení konfliktů je velmi individuální, je to případ od případu, ale vždy je nejdůležitější spolupráce obou rodičů. Jak respondentka tvrdí *„prostě záleží na té rodině, jaká ta rodina vám přijde. Jak s tou rodinou, jde, nejde pracovat, jestli ta rodina vůbec chce řešit nějaký problém.“* Pokud rodina nemá zájem spolupracovat, komunikace s nimi je odsekávaná, je zde podle

respondentky nejefektivnější využití případové konference. Během případové konference vyplyne něco, čeho je možné se chytit a dále posoudit, co by bylo pro rodinu nejvhodnější, zda je vhodné využít rodinnou terapii či mediaci. Pokud rodiče nejsou schopni žádné vzájemné komunikace a ani vedle sebe nejsou schopni sedět během případové konference, rodinná terapie i mediace by v tomto případě podle respondentky nikam nevedla. Efektivní variantou by zde byla individuální spolupráce obou rodičů s psychologem. Během psychologické pomoci mohou oba rodiče pracovat na svých křivkách a časem by se mohli dopracovat až ke společné terapii. Jak uvádí respondentka, aby byly metody efektivní, je potřeba zaměřit se především na dítě, zda i ono nepotřebuje psychologickou podporu či být součástí mediace.

Respondentka č. 3 – Jak uvádí respondentka, nejefektivnější by bylo propojení individuální návštěvy rodičů u psychologa, poté společná rodinná terapie a doplnění případovou konferencí. Dle respondentky je tento postup vždy jen ku prospěchu. I přes to respondentka uvádí jako pro ni nejefektivnější metodu případovou konferenci, kterou s rodiči využívá nejčastěji. Jak respondentka během rozhovoru zmínila, *„no, je to metoda, kterou já můžu používat, protože ty ostatní si netroufnu používat.“* Jako velmi efektivní však označuje i rodinnou mediaci. Zde však uvádí, aby byla mediace pro rodiče natolik účinná, musí být dobrovolná, nikoliv soudně nařízená. V závěru respondentka uvádí, aby byly veškeré metody efektivní, musejí se na řešení problému dohodnout oba rodiče.

Respondentka č. 4 – Respondentka se k efektivitě metod vyjádřila následovně *„nejlepší je to opravdu dlouhodobá rodinná nebo párová terapie.“* Dále respondentka během rozhovoru uvedla jako efektivní metody intenzivní terapie a mediace.

Respondentka č. 5 – Efektivnost metod řešících konflikty mezi rodiči, respondentka uvedla jako velmi individuální záležitost, kdy má na každou rodinu efekt jiný způsob řešení. Pro respondentku má největší efekt možnost společného setkání a rozhovor s rodiči. Dále jako velmi efektivní respondentka uvádí případové konference a mediaci. Tvrdí, že naopak někteří rodiče nechtějí možnost mediace nikdy podstoupit. Respondentka uvádí veškeré metody zaměřené na řešení konfliktu mezi rodiči jako efektivní. Pro rodiče by však bylo nejefektivnější, kdyby na možnost řešení situace přišli rodiče sami společnými silami. Jak respondentka v rozhovoru uvedla *„pokud to pro ty rodiče, ale význam nemá, nechtějí, tak potom opravdu jediný způsob toho, to se nedá říct ani jako metoda, ale je to opravdu to rozhodnutí soudní, soudní cestou.“* Kdy právě tento způsob řešení konfliktu dle respondentky mohou rodiče považovat jako nejvíce efektivní.

6 DISKUZE

V kapitole jsou shrnuty zjištění, které autorka práce pomocí kódovaných rozhovorů zjistila. Pomocí zjištěných dat jsou vyhodnoceny jednotlivé kategorie a zároveň je zodpovězena hlavní výzkumná otázka podle dílčích výzkumných otázek, na které pomocí rozhovoru vybrané respondentky odpovídaly.

První dílčí výzkumná otázka zjišťuje nejčastější porozchodové a porozvodové konflikty mezi rodiči, se kterými rodiny docházejí na OSPOD. Respondentkami nebylo rozlišeno, zda se jedná o konflikt porozchodový či porozvodový, konflikty byly respondentkami zmíněny obecně. Všechny respondentky nachází jako zdroj konfliktů mezi rodiči vzájemnou komunikaci a spolupráci, která ze strany rodičů opravdu chybí. Co se týká konkrétních sporů mezi rodiči, naprosto všechny pracovnice OSPOD jako nejčastější konflikt zmínily boj v péči o dítě, kdy se rodiče nedokáží dohodnout, zda bude probíhat střídavá péče nebo dítě bude svěřeno do péče pouze jednomu rodiči. Jak bylo uvedeno, může jít v tomto případě i o pomstu, vystrašení a vystresování druhého rodiče. I na druhém nejčastějším konfliktu mezi rodiči, kteří navštěvují OSPOD se respondentky shodly. Jedná se o očerňování a pomlouvání rodičů mezi sebou, se zmíněným konfliktem souvisí také manipulace dítěte ze strany rodičů. Může se jednat o manipulaci pouze ze strany jednoho rodiče, ve většině případů však dítě manipuluje oba rodiče. Dalším konfliktem, který vyplývá z manipulace dítěte, je očerňování druhého rodiče, jak na půdě OSPOD, tak i za přítomnosti dítěte. I přes to, že mají pracovnice OSPOD podezření na manipulaci dítěte, která vychází z naučených frází dítěte od rodiče, které nevycházejí z dětské řeči, je i pro ně opravdu obtížné manipulaci rozpoznat a prokázat. Manipulací dítěte proti rodiči a jeho pomlouváním, mohou chtít rodiče vytlačit druhého rodiče úplně ze života dítěte. To může zajít až k syndromu zavrženého rodiče. Poté co je dítě svěřeno do péče jednomu z rodičů, nastává další respondentkami zmíněný konflikt, a to problematický kontakt druhého rodiče s dítětem, kdy se rodiče nejsou schopni dohodnout na formě a způsobu předávání si dítěte. Velmi častým a zde i posledním zmíněným konfliktem je vyživovací povinnost jednoho rodiče, tedy toho, který nemá dítě ve své péči. Rodiče se neshodují na výši výživného a způsobu jeho předávání, jsou přesvědčeni o tom, že finančně podporují spíše druhého rodiče nežli dítě. Zde je opravdu těžké vysvětlit rodiči, že je výživné určeno pro dítě, nikoliv pro bývalého partnera či partnerku.

Další dílčí otázka se zabývá důsledky, které mohou vzniknout u dítěte po rozpadu partnerství či manželství rodičů dítěte. Zde se autorka práce zabývala konkrétními důsledky, které mohou u dítěte vyvolat právě porozchodové či porozvodové konflikty rodičů. U dítěte se často objevují, jak fyzické tak i psychické důsledky. Častěji byly zmíněny důsledky psychické. Psychické důsledky u dítěte pozorují rodiče, blízcí, ale i pedagogové ve škole či školce dítěte. Jedná se o náhlou změnu chování a projevování se dítěte. Dítě se do sebe často uzavírá, přestává komunikovat s rodinou i kamarády. Dochází obvykle i ke zhoršení školního prospěchu dítěte, dítě se ve škole přestává soustředit, koncentrovat a začíná se stranit i kolektivu. Uzavřenost dítěte zde může způsobit také pocit viny, kdy dítě přemýšlí samo nad sebou, pochybuje o sobě, zda ono není důvodem rozchodu či rozvodu rodičů. Opačnou změnou chování a projevování dítěte může být jeho velká otevřenost vůči situaci rodičů, dítě dává najevo své emoce, je agresivní, vyčítá a útočí na rodiče. Důsledky dítěte mohou přerůst nejen do psychických, ale až do psychiatrických poruch. Dítě může začít trpět nespavostí, nočními děsy či enurézou, která se u dětí objevuje velmi často v situacích, kdy se vztah rodičů dítěte rozpadá. U dítěte se mohou objevovat i náhlé poruchy řeči, kdy dítě může začít například koktat. V praxi se respondentky nejčastěji setkávají s psychosomatickými potížemi dítěte. Dítě neustále bolí hlava, břicho a má pocit na zvracení. Dochází také k nechutenství dítěte a k problémům s příjmem potravy. U starších dětí školního věku mohou být důsledkem také výchovné problémy, děti začínají lhát, kradou, některé utíkají také z domova. Pro dítě je vždy nejhorším důsledkem totální odcizení od druhého rodiče. Jedná se o důsledek vyplývající z manipulace dítěte a očerňování rodiče, kdy dítě razantně odmítá kontakt s druhým rodičem. Mohou být i děti, u kterých se žádné výrazné problémy neobjevují. Nechtějí se k situace sice ani vyjadřovat, ale i tak je pro ně konfliktní situace rodičů vždy velkou zátěží.

Následující výzkumná dílčí otázka zkoumá, které metody zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči v rámci práce OSPOD pracovníci nejčastěji využívají. Za jakých okolností, a které konkrétní metody pracovníci volí. Kdy je vhodné konkrétní metody volit a kdy nikoliv. Podle zkušeností respondentek je vždy důležité a zásadní v první řadě poznat rodinu, získat o ní i celé situaci co nejvíce informací, k tomu využívají pracovníce společný rozhovor s rodiči a následně i s dítětem. Jak bylo řečeno, metod, které pomáhají řešit konfliktní situace rodin je v dneš době opravdu spousta. Ne vždy je však lehké zvolit pro rodinu tu správnou metodu. Před tím, než je pracovníky nabídnuta rodičům jedna z metod, je důležité zaměřit se i na správně zvolený čas využití metody. Jak bylo uvedeno, v každé fázi vztahu mezi rodiči může

být efektivní jiná metoda. Pouze u dvou z pěti respondentek byla zmíněna jako metoda rodinná konference, ta se dle slov respondentek odehrává na konkrétní půdě OSPOD, kde byl výzkum prováděn, příliš neuchytila. Oproti rodinné konferenci, byla všemi respondentkami uvedena případová konference. Případovou konferenci využívají přímo pracovníci OSPOD, pokud se v rodině nachází problém, který nejsou rodiče schopni vyřešit vlastními silami. Pokud se jejich případ nikam neposouvá a stojí stále na místě. Případové konference se neúčastní pouze sami rodiče a jejich klíčová pracovníce, ale také jiní odborníci, kteří mají také možnost se k situaci rodiny vyjádřit. Další často užívanou metodou je rodinná mediace, která se provádí s kvalifikovaným mediátorem. Mediace probíhá individuálně i párově, rodiče si vzájemně mohou vyříkat své křivdy a posunout se tak o krok dál. U mediace je velmi důležité správné načasování. Pokud se rodiče nacházejí ve fázi, kdy nejsou schopni vedle sebe sedět, natož komunikovat, nemusí mít mediace žádný efekt, naopak dochází ke zhoršení i prodloužení sporu. V případě, kdy rodiče nejsou schopni vzájemné spolupráce, pomalu ani společné komunikace, je pro ně ideální individuální návštěva psychologa. Během psychologické pomoci si mohou oba rodiče uspořádat své myšlenky a křivdy vůči druhému partnerovi a otevřít se společné spolupráci. Dále je rodičům pracovníky OSPOD nabídnuta možnost odborného poradenství či rodinné terapie. Zde tedy vyplývá, že v rámci půdy OSPOD jsou pracovníky nejčastěji využívány případové konference a možnost rodinné mediace u mediátora. Zmíněné metody jako jsou rodinné terapie, psychologická pomoc či odborné poradenství jsou pracovníky OSPOD rodičům pouze doporučovány, je zde potřeba odborné pomoci, ke které nejsou pracovníci OSPOD kompetentní.

Poslední dílčí výzkumná otázka zkoumá efektivnost jednotlivých metod zaměřených na řešení konfliktů mezi rodiči, zmíněných výše. Zabývá se tím, které z metod respondentky označují jako nejefektivnější a které mají naopak efektivnost u rodičů minimální. Všechny respondentky, kterým byla položena otázka na efektivnost metod, se shodly, že nejde označit ani jednu z metod jako nejefektivnější. Je to velmi individuální záležitost, záleží vždy na rodině, jejich situaci a načasování. Na každou rodinu má efekt jiná metoda. Co pomůže jednomu, nemusí vyhovovat druhému. A to platí i v případě volby metod. Případové konference, které byly zmíněny všemi respondentkami, jsou u rodin efektivní v případě, kdy se situace rodiny neposouvá dál, stále stojí na stejném místě a rodiče ji opravdu nejsou schopni vyřešit společně. Přínos je možno vidět, když se během případové konference společně přijde na způsob řešení, v tu chvíli se rodiče veřejně zaváží situaci společnými silami vyřešit.

Rodinná mediace je velmi efektivní metodou, pokud je pro rodiče správně načasovaná. Během mediace rodiče přicházejí na zdroj jejich sporu a pomocí mediační dohody se snaží situaci vyřešit. Mediace naopak není efektivní v případě, kdy rodiče nejsou schopni vzájemné spolupráce ani komunikace, dokonce nejsou schopni vedle sebe sedět v jedné místnosti. Pokud je mediace nařízena v nevhodné fázi vztahu mezi rodiči, není také příliš efektivní, naopak může problém zhoršit či prodloužit. Pokud rodiče nejsou schopni žádné vzájemné komunikace, není zde vhodná ani rodinná terapie. Co se týká navázání společné komunikace, je pro rodiče efektivní individuální návštěva psychologa. Rodiče díky psychologické pomoci rozeberou své emoce a křivdy, které souvisí s druhým partnerem a poté mohou přejít společně k odbornému poradenství. Během rozhovoru bylo také zmíněno, že jsou i rodiče, kteří nevidí efektivnost ani u jedné metody, spoléhají pouze na vyjádření soudu, a právě to je pro ně nejefektivnější. Pokud se rodiče přece jen rozhodnou pro využití jedné z metod, měla by být doba využití metody opravdu dlouhodobá a intenzivní. Jedině tak může být metoda pro rodiče efektivní. Z odpovědí respondentek vyplývá, že jsou opravdu všechny zmíněné metody zaměřené na řešení konfliktů mezi rodiči efektivní. Nejprve je však potřeba rodinu i jejich situace pořádně poznat a teprve poté nabídnout vhodnou metodu.

Hlavní výzkumná otázka zněla, jaké zkušenosti mají pracovníci OSPOD s řešením porozchodových a porozvodových konfliktů rodičů. Z výše rozebraných dílčích otázek lze říci, že se pracovníci OSPOD setkávají v rámci práce s rámcově podobnými konflikty rodičů. Nejčastěji se jedná o boj v péči o dítě. Rodiče nejsou schopni domluvy, kdo bude mít ve své péči a jakým způsobem bude probíhat kontakt dítěte s druhým rodičem. Z toho vyplývá, že rodiče opravdu nejsou schopni vzájemné komunikace ani spolupráce a musí tak vyhledat pomoc sociálních pracovníků. V praxi se také setkávají sociální pracovníci s manipulací dítěte ze strany rodičů, která je označována jako jeden z důsledků vzniku negativních dopadů na dítě. Negativních důsledků se u dítěte může objevit několik, i přes to, že byly zmíněny i důsledky fyzické, převažovaly podle získaných dat důsledky psychické. Z psychických důsledků mohou u dítěte vznikat psychosomatické potíže, které se v rozchodovém/rozvodovém období u dětí objevují poměrně často. Respondentky se opět ztotožnily s názorem, že všechny děti, i přes to, že u některých nejsou důsledky natolik viditelné, trpí vždy konfliktním vztahem svých rodičů. V praxi sociální pracovníci využívají vždy některé z metod sociální práce, které byly v práci již několikrát zmíněny a všechny označují za efektivní. Nelze však označit pouze jednu metodu, která by byla nejefektivnější. Sociální pracovník OSPOD musí nejprve poznat rodinu i situaci, ve které se rodina nachází a poté vhodně volit některou

z metod. Stejně tak, jak se můžeme dočíst v odborné literatuře, tak i podle výše rozebraných dílčích výzkumných otázkách lze říci, že je vždy nejdůležitější v první řadě myslet na to, jak celou situaci prožívá dítě a nemyslet pouze na sebe, jako to ve většině případech, dělají rodiče, se kterými se pracovníci v rámci práce OSPOD setkávají.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala porozchodovými a porozvodovými konflikty mezi rodiči. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají pracovníci OSPOD s řešením porozchodových a porozvodových konfliktů mezi rodiči.

Jak bylo v práci již několikrát zmíněno, v dnešní době přibývá jak více rozvodů, tak i konfliktů mezi rodiči. Proto se autorka rozhodla hlouběji věnovat nejen konfliktnímu vztahu mezi rodiči, ale především způsobům řešení těchto konfliktů. Pokud mají partneři společné dítě, které se stává nedobrovolně součástí konfliktního stavu rodičů, zasahuje do situace OSPOD. Jelikož byly pro autorku zásadní zkušenosti týkající se problematiky konfliktních rodičů a jejich dětí z praxe, byla pro praktickou část práce záměrně zvolena spolupráce sociálních pracovníků OSPOD. Jelikož s rodinou jako první pracují právě pracovníci OSPOD, snaží se společně s rodinou nalézt vhodné způsoby řešení problémové situace, předpokládala autorka práce, že se právě sociální pracovníci OSPOD budou v dané problematice velmi dobře orientovat.

Teoretická část práce popisuje teoretická východiska rodiny, s tím související funkce rodin a typologie rodin. Dále se teoretická část práce věnuje rozdělení porozchodových a porozvodových konfliktů mezi rodiči a metodám, které jsou využívány při řešení konfliktů mezi rodiči. V teoretické části jsou rozsáhleji popsány důsledky, které se mohou projevit u dítěte po ukončení vztahu rodičů.

V praktické části byl popsán výzkum, jeho průběh a vyhodnocení získaných dat, na závěr praktické části byly v diskuzi shrnuty výsledky výzkumu. V praktické části se autorka zabývala konflikty mezi rodiči a dopadajícím důsledkům na dítě, dále pak způsobu řešení konfliktů mezi rodiči, tedy metodám zaměřeným na řešení konfliktů mezi rodiči a efektivitě těchto metod. Jak již bylo zmíněno, výzkum byl prováděn pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky na půdě OSPOD. Pomocí výzkumu bylo zjištěno, že se pracovníci OSPOD při své práci nejčastěji setkávají s totožným porozchodovým/porozvodovým konfliktem mezi rodiči a tím je boj v péči o dítě. Jako další konflikt, který vyplývá z výzkumu, je manipulace dítěte ze strany rodičů. Dítě samotným rozpadem rodiny trpí a tím více, pokud rozpad partnerství rodiče přizívají neustálými spory. Neuvědomují si, že dítě ještě do větší míry zatěžují a způsobují mu tak často negativní zážitky i důsledky, které si s sebou nese dále do života. Důsledků na dítě bylo zmíněno opravdu několik, z výzkumu lze jednoznačně říci, že nejčastěji se konfliktní vztah rodičů podepíše na psychice dítěte. Co

se týká způsobu řešení konfliktního vztahu rodičů, volí sociální pracovníci některé z metod zaměřených na řešení konfliktů mezi rodiči, tedy případovou konferenci, rodinnou konferenci, rodinnou terapii nebo rodinnou mediaci. Všechny z metod považují za efektivní, nelze však ani za pomoci získaných dat označit pouze jednu metodu, kterou v praxi sociální pracovníci OSPOD využívají nejčastěji a používají ji tak za nejefektivnější.

V průběhu výzkumu bylo zjištěno, že práce sociálních pracovníků OSPOD je i tak velmi náročná a rodiče ji dělají svým nevhodným chováním ještě náročnější. Dále autorka pomocí výzkumu zjistila, že i přesto, že se u rodičů mohou objevovat různé konflikty, neměli by se zabývat pouze „vlastním já“, ale v první řadě tím, jak celou situaci prožívá jejich dítě. Autorka je velmi ráda, že si pomocí výzkumu ověřila, že i sociální pracovníci OSPOD v praxi opravdu myslí v první řadě na zájem dítěte a tím jej tak chrání.

Bakalářská práce může pomoci k získání či doplnění znalostí v problematice porozchodových a porozvodových konfliktů rodičů a způsobu jejich řešení. Dále může tato práce posloužit k získání informací novým pracovníkům OSPOD, ale i široké veřejnosti, která ještě není natolik seznámena s danou problematikou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARNOLDOVÁ Anna. *Sociální péče 2. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5148-1.
- [2] BARKER Philip. *Rodinná terapie*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-530-5.
- [3] FISCHER Slavomil, ŠKODA Jiří. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [4] GJURIČOVÁ Šárka, KUBIČKA Jiří. *Rodinná terapie: Systematické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
- [5] GULOVÁ Lenka. *Sociální práce pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.
- [6] HARGAŠOVÁ Marta, NOVÁK Tomáš. *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-6047-6.
- [7] HARTLOVÁ Helena, Hartl Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 807-17-8303-X.
- [8] HOLÁ Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3133-6.
- [9] HOLÁ Lenka a kolektiv. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4109-3.
- [10] JAROŠOVÁ Darja. *Úvod do komunitního ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-6542-6.
- [11] KALINA Kamil. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4361-5.
- [12] KUTNOHORSKÁ Jana. *Výzkum v ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.
- [13] KUTNOHORSKÁ Jana, CICHÁ Martina, GOLDMANN Radoslav. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3843-7.
- [14] KUZNÍKOVÁ Iva a kolektiv. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.

- [15] LANGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [16] LOVASOVÁ Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 808-69-9166-0.
- [17] MATOUŠEK Oldřich, PAZLAROVÁ Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí. Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-336-7.
- [18] MOŽNÝ Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006. ISBN 978-80-864-2987-8.
- [19] NOVÁK Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.
- [20] O'CONNOR Margaret, ARANDA Sanchia. *Paliativní péče pro sestry všech oborů*. Praha: Grada, 2005. ISBN 802-47-1295-4.
- [21] RITVO C. Eva, GLICK D. Ira. *Párová a rodinná terapie*. Vydavatelství F, 2009. ISBN 978-80-889-5256-5.
- [22] SATIROVÁ Virginia. *Společná terapie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-736-7303-1.
- [23] SCHNEIDEROVÁ Anna. *Základy poradenství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-736-8523-2.
- [24] SLOVÁK Peter. *Metódy, prístupy a stratégie uplatňované v sociálnych službách a poradenstve*. Trnava: 2016. ISBN 978-80-810-5774-8.
- [25] ŠPAŇHELOVÁ Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [26] VOIGT Jessica. *Scheidung – Zusammenbleiben fürs Kind, oder lieber scheiden lassen*. Norderstedt: GRIN Verlag, 2005. ISBN 978-36-386-9422-3.
- [27] ZAKOUŘILOVÁ Eva. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

Internetové zdroje:

[28] *Familien Heute*. [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://www.br-online.de/jugend/izi/text/petzold.pdf>.

[29] *Poruchy funkcí rodiny a jejich příčiny*. [online]. [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: https://theses.cz/id/u9x2st/BP_-_manethova.pdf.

[30] *Rodinné konference*. [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pecce-o-ohrozene-deti/aktivity-projektu/rodinne-konference/>.

[31] *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. [online]. [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>.

[32] *Was ist eine Familie*. [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: https://tu-dresden.de/mn/psychologie/allgpsy/ressourcen/dateien/lehre/lehreveranstaltungen/scherbaum_lehre/Katja_10-12.pdf?lang=en.

[33] Zpráva o rodině [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31403/Zprava_o_rodine_2017.pdf.

Legislativní zdroje:

[34] Zákon č. 89/2012 Sb., *nový občanský zákoník*.

[35] Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Charakteristika respondentek.....	44
Tabulka č. 2 Kategorie.....	46